

tura vita recipiendo. Beatus Ambrosius in Commentariis super Apocalypsim, quæ nunc primum industria & opera Cuthberci Toasalli Dunelmensis Episcopi in lucem prodierunt, duas reddit illis verbis Joannis expositiones, & in nulla illarum dicit, per nomen novum debere intelligi appellationem veri Christiani: sed in prima expositione dicit per nomen novum intelligi nomen Christi, & hoc dicit neminem scire, nisi qui accipit, juxta illud ejusdem Joannis in alio loco: (1. 2.) *Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, hic mendax est.* Ex hac expositione consentit Beda super Apocalypsim. In altera expositione dicit Ambrosius per nomen novum significari beatitudinem patriæ cœlestis, & hoc nomen nullus scit, nisi qui accipit. Quia, ut inquit ille, quanta sit illa cœlestis beatitudo, nullus scire prævaleret, nisi qui ad hanc pervenire meruit, sicut dicit Esaias Propheta: (cap. 64.) *Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.* Hæc Ambrosius. Et hanc posterioriorem interpretationem amplectatur Gregorius, libro 28. Moral. cap. 2. Alia argumenta contra nos sunt pro certitudine gratiæ, sed ut prolixitatem evitem, ea omnia omittere decrevi, præsertim quod illis omnibus facile responderi potest per illa quæ hæcenus à nobis dicta sunt. Contra hanc hæresim post datam definitionem Concilii Tridentini scripsere duo viri docti Hispani, quorum primus dicitur Dominicus de Soto ex ordine fratrum Prædicatorum, & is composuit opus quoddam de natura & gratia tribus partium libris, in quorum tertio contra hanc hæresim disputat. Alter est Andreas de Vega, ordinis Minorum, qui scripsit opus magnum pro defensione & expositione Tridentini decreti de justificatione hominis, & in hujus operis libro nono satis diffuse, & copiose de hac re differit.

HÆRETICUS.

Rerunt quidam adeo dementes, ut dicerent omnes hæreticos bene sentire: quam sententiam (ut Philaster ait) asseruerunt quidam dicti Rethorii. Verum hæc asserio adeo rationi repugnat, ut Augustinus in lib. de hæresibus, cap. 72. videatur impossibile, ut aliquis suæ mentis, compos hoc sentire posset. Cum enim plures sint hæreses ex diametro pugnantes, non est possibile, ut utraque earum credatur esse vera, non certe magis quam credere duo contradictoria simul vera. Quapropter non est, quod adversus hanc demerentiam pugnemus. Sola narratione eam expugnasse credimus, quoniam seipsam expugnat.

Secunda est hæresis, quæ docet hæreticos non esse aliqua corporali pœna puniendos, sed esse judicio divino relinquendos. Verum de hac re nihil in præsentiarum dicemus, quoniam speciale prolixum de hac re paramus tractatum, qui de justa hæreticorum punitione inscribitur.

Tertia hæresis est quæ docet omnem illum esse censendum hæreticum, qui quovis modo lethaliat peccat. Hanc hæresim prodidit tempore Gregorii Papæ hujus nominis 11. testatur Nicolaus Eimericus, in suo Directorio Inquisitionis, nec tamen prodidit quis illius fuerit Auctor: sed tantum dicit Gregorius undecimus habito prius pleno (ut decebat) Doctorum virorum consilio damnasæ, hanc asserionem velut hæreticam, & à vera Catholica fidei regula deviantem.

Fortè ad hunc errorem pertinet, id quod aliqui ex

Lutheranis de fide & operibus disputantes, asserunt. Nam aliqui eorum docere conantes, solam fidem justificare hominem, videlicetque plurima scripturæ sacræ testimonia, quæ apertissime docent operum bonorum necessitatem, dicunt fidem non esse, ubi necessaria opera non sunt. Fir, itaque necessario, juxta istorum sententiam, ut quoties quis lethale aliquid crimen commiserit, toties fidem perdat: quoniam (ut isti ajunt) fides sine operibus consistere nequit. Sic docet quidam Joannes Rivinus Attendoriensis, in quadam epistola, quæ inscribitur de sola fide ad amicum innominatum, ubi hæc quæ sequuntur, inserit verba: Etenim fieri nequit (ait ille) ut ubi vera sinceræque esse fides, ibi impie quis adversus Deum agat. Et parum supra ante præfata verba expressius hoc idem docet, sic inquit: *Quandiu quidem filii Dei sumus, hæredes etiam sumus. Filii autem sumus eoque plane, dum fidem in Christum retinuerimus. Ea amissa non agnoscat ut filios pater ille cœlestis. Amittitur autem, si & impie vivas, nec penitentiam impietatis agas. Hæc Joannes Rivinus. Si per quolibet peccatum mortale amittitur fides: ergo omnis qui mortaliter peccat est infidelis. Si infidelis est, oportet necessario, ut aut Sarra-cenus, aut Paganus, aut hæreticus sit. Quoniam nulla alia infidelitatis species huicquæ à viris doctis assignata est. Quum igitur homo alias vere Christianus, ob solum adulterii, aut furti crimen ab eo commissum, non sit Judæus, aut Sarra-cenus, aut Paganus censendus, oportet necessario, juxta istius Joannis Rivini sententiam, fateri illum esse hæreticum.*

Et certe nisi quæstionis difficultas ex sola nominis significatione penderet, clarissime patet non omnem peccatorem, etiam si lethale sit illius crimen, esse hæreticum. Nam cum duo sint peccatorum genera, unum cum ea sunt, quæ faciendæ non erant, alterum cum ea deseruntur, quæ facere tenebamur: si hoc secundo modo quis peccet, quo pacto illum dicet hæreticum, quem nihil egisse, aut docuisse constat? Præterea fieri potest, ut aliquis grave aliquid crimen committat, & se male agere sciat: nam aliqui verum non esset, quod Salvator ait: (Luc. 12.) *Filius qui novit voluntatem patris, & non facit secundum ejus voluntatem, vapulabit multis.* At Christus Salvator noster, qui ipsamet veritas est, mentiri non potuit. Fieri ergo potest, ut quis male agat, etiam cum se male agere credit. Non enim tam morigeræ est voluntas, ut semper intellectui, sibi consulenti cedat, immo sæpissime illius consilium dedignatur, & consilio illius spreto, quod libet agit.

Certum siquidem est non omne peccatum esse ex pura ignorantia, sed multa esse ex pura malitia, quod vel ex eo apertissime constare potest, quod in libro Job, (cap. 34.) legitur: *Quasi impius percussit eos in loco viduentium. Qui quasi de industria recesserunt à Deo, & omnes vias ejus intelligere noluerunt, ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum.* Ex quibus verbis aperte convincitur, aliquem male agere posse, quamvis certo ille sciat, se contra Dei præcepta facere.

Ille igitur qui juxta hunc modum contra Dei præcepta agit, peccat, non tamen hæreticus, ab ullo viro docto & Catholico censetur. Qui enim fieri potest, ut qui nulli hæresi adhæret, hæreticus sit? At ubi non est error in fide, ibi hæresis esse non potest: quoniam hæresis opponitur fidei. Qui ergo male agens, se male agere credit, hæreticus non est dicendus. Quo fit, ut non

omnis peccator sit hæreticus dicendus. Deinde, si omnis peccator esset censendus hæreticus, oporteret omnem peccatorem post primam & secundam correptionem devitare: quoniam Apostolus Paulus ait: (Tit. 3.) *Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem devitatur.* Aliter tamen faciendum esse Christus nos docuit, qui secundo peccantem non vitandum dixit, fed Ecclesiæ denuntiandum. (Matth. 18.) Neque opus est ut adversus hanc damnatam hæresim amplius disputemus, præsertim quia supra libro primo capite nono, ex sanctorum virorum doctrina ostendimus quis vere hæreticus dici debeat: ex quibus apertissime constat non omnem peccatorem esse de hæresi notandum.

HORÆ CANONICÆ.

Inter alios errores quos impingit Vvaldenibus Aneas Syllus in libro de origine Bohemorum: is unus est quo docent in horis canonicis cantandis dicendisque frustra tempus teri. Hujus tamen erroris bonus Guido non meminit cum erroris quos mortaliter peccat esse in hoc fufcitavit postea Joannes Vvicleph, dicens quod licet sit bonum orare, non est tamen æquum ut homo ardeat ad orandum certo & determinato tempore, quia (ut dicit) hoc repugnat libertati Christianæ, sed ait liberum debere esse cuilibet ut ore cum voluerit. Tamquam si libertas christiana in hoc sita esset, ut nulli humana legi obligetur. Superius namque ostendimus, Ecclesiam hæreticam à Deo potestatem insituentem leges, quibus omnes Christianos obliget. In hoc ergo sita est christiana libertas, ut primo per baptismum homo liberetur à servitute peccati, quæ maxima est servitus. Deinde liberi simus à jugo servitutis legis Moisaicæ: in quibus duobus vera christiana libertas collocatur. Et hæc est libertas qua (ut dicit Paulus Galat. 4.) *Christus nos liberavit.* Non autem sic liberatos nos fecit, ut liberum nobis sit quasi libet humanas leges continere, quia illis obtemperare tenemur cum justæ sunt. Cum ergo justum sit ut Deum oremus, & pro beneficiis à Deo receptis illi gratias reddamus (nam hoc Deus præcepit, nec tamen signavit tempus quando hoc faciendum esset) Ecclesiæ tempus orandi instituens, nihil aliud facit quam præscribere tempus quo præceptum illud divinum implendum sit, sicut in præcepto de sanctificatione sabbati declarat illud impleri per auditionem missæ in die Dominica. Omnes ergo illi quibus ab Ecclesiâ certum orandi tempus præscriptum est, illo tempore orare tenentur, nec sic facientes frustra faciunt, quia Ecclesiæ præcipienti obediunt. At qui Ecclesiâ audit, Christum ejus sponsum audit. Quis autem adeo desipit ut dicat nos frustra Deo obedire? *Melior est certe obedientia quam víctima, & nolle acquiescere quasi peccatum ariolandi est.* (1. Reg. 15.) Præterea, Ecclesiâ insituentem certa orandi tempora, ut quolibet die certis horis ad hoc destinatis ab aliquibus oretur, juste facit, quoniam ut dicit Sapiens (Eccles. 3.) *Omnia tempus habent, & suis spatiis transcunt universa sub cœlo.* Si ergo tempus est flendi, & tempus ridendi, tempus plangendi, tempus saltandi, tempus loquendi, tempus tacendi, cur non etiam tempus orandi? Beatus Apostolus Paulus Corinthiis, scribit, (1. Cor. 14.) *ut omnia honeste & secundum ordinem fiant.* Si omnia: ergo etiam oratio secundum ordinem fieri debet. At qualis ordo erit, si nullum certum tempus erit deputatum orationi, quo conveniatur ad Ecclesiam, sed quisque orei aut ad Ecclesiam accedat cum libuerit? Tunc certe omnia turbabuntur,

Rursum, quod statæ sint horæ ad orandum, non est humanum inventum, sed sacra scriptura docente (Dan. 6.) cognoscimus. *Daniel ingressus est domum suam, & fenestris apertis in suo cœnaculo contra Hierusalem tribus temporibus in die steterat genua sua, & adorabat confitebaturque coram Deo suo, sicut & ante facere consueverat.* Ecce videt Daniele tribus temporibus Dominum orantem, & hoc non uno aut altero tantum die, ne forte putares à casu hoc fecisse, sed sic semper facere consueverat. Et in actibus Apostolorum cap. 3. dicitur quod Petrus & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Et in eodem libro cap. 10. iterum dicitur quod Petrus ascendit in superiora, ut oraret circa horam sextam. Ex quibus scripturæ locis convincimus, olim apud Judæos fuisse aliquas

horas easque statas orationi destinatas, quas Apostoli observarunt, à quibus hæc orandi tempora usque ad nos processerunt. Neque immerito his tribus temporibus, videlicet hora tertia, sexta, nona, olim Judei orabant, & nunc Christiani orant, quoniam (ut ait beatus Cyprianus) in illis tribus horarum spatiis sacramentum Trinitatis denotatur. Nam à prima hora usque ad tertiam, trinitas horarum completur, Rursus, perfecta tertia, à quarta usque ad sextam altera est trinitas. Deinde à septima usque ad nonam, trinitas tertia completur. Hæc ergo horarum spatia jam pridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statuis & legitimis ad preceum temporibus serviebant. Præter hæc tria orandi spatia fuit etiam apud Judæos olim mediæ noctis silentium orationi deputatum à viris sanctis, quorum exemplum viri Religiosi in nova lege secuti, media nocte surgunt ut Deo laudes dicant. Divinus namque Psalter ait: (Psal. 118.) *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* Et iterum: *Memor fui nocte nominis tui Domine.* Et ne impius Vvicleph, subterfugiat, dicens ex uno facto David non esse sumendum argumentum, ut nos qualibet nocte hoc facere velimus: audiat ipsum Prophetam non una aut altera tantum nocte hoc facientem, sed per singulas noctes: *Lababo* (inquit Psalm. 6.) *per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Hunc autem locum de oratione nocturna esse intelligendum beatus Hylarius docet, exponens locum illum Psalmi: *Memor fui nocte nominis tui Domine.* Sic enim ait: „ Scit præcipue nocturnus, no tempore divini esse à nobis nominis recordandum. „ Scit tum maxime custodiam Dei legis à nobis esse retinendam, cum subrepuunt animo impuræ cupiditates: „ cum stimuli vitiorum per recens assumptum cibum corpus exagitant. Tum Dei nomen recordandum: tum custodienda ejus lex est, pudicitiam, continentiam, tiam, morem Dei statuens. Novit hoc præcipue tempore Domini esse orandum, deprecandum, promerendum, dicens alio loco: (Psal. 6.) *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* „ Non est periculoso nocturnarum vigiliarum ocio animus relaxandus, sed in omnibus deprecationibus, in confessionibus peccatorum occupandus est: ut cum maxime corporeis vitis datur opportunitas, tum præcipue eadem vitia divinæ legis recordatione frangan- tur. Hæc Hylarius. Ex cujus verbis constat David Prophetam non una aut altera tantum nocte (ut impius Vvicleph dicit) Deum laudasse, sed singulis noctibus hoc fecisse. Et ut nos etiam idem faciamus, alibi hortatur, dicens: (Psal. 133.) *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino.* Et in Actibus Apostolorum cap. 16. dicitur quod Paulus & Silas media

debemus patrem cœlestem, prius de jejuniis & de elemosyna differuit, & continuo orationem docet. Jejunium & elemosynam uno tractu orationi conjunxit, ut per hoc innueret jejuniis & elemosynam duas esse alas quarum adjutorio se in altum tollit oratio. Cum enim manducasset, & bibisset populus, surrexit, non orare, sed ludere, non adorare Deum, sed adorare vitulum aureum. (Exod. 32.) Moyses in monte jejuniis quadraginta dierum legem suscipit, sed cum populus faciatu fecisset, vitulum quem adoraret, frangit Moyses tabulas, in quibus lex erat scripta: & merito, quoniam stomachus plenus non est aptus ad suscipienda divina mandata, nec ad illa intelligenda. Tres pueri (Dan. 3.) intra fornacem mittuntur, cujus incendium adeo erat magnum, ut ultra 40. cubitos lacum extendetur: jejuni tamen ingredienti, illi egressi sunt de fornace. Daniel vir desideriorum, cum per tres hebdomadas jejunasset, leones in quorum lacum missus est, jejunare fecit, quia cum illi jejuni essent, ut avidius illum devorarent, nec tamen illi nocuerunt. (Dan. 10.) Deinde post jejuniis trium hebdomadarum idem Daniel vidit visionem, in qua sibi dictum est ab Angelo: *Ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendum, ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos. Quomodo ergo non habet meritum jejuniis, quod meretur exauditionem? Helias jejunus orat, & ad ejus orationem tribus annis, & sex mensibus ros pluviae non cecidit super terram. (3. Reg. 17.) Rursum jejunus iterum orat, & pluvias à Deo impetrat. (1. Reg. 19.) Jejunus ad montem Dei pervenit, in quo divinam habuit præsentiam, quamvis Deum non vidit, quia velut indignum se reputans, vult pallio operiri cum Deus transiret. Jejunium ergo legem accepit, voracitas legem perdidit. Jejunium ab incendio liberat, fomentis ciborum libidinis ignes crescunt. Jejunium mentem ad orationem parat, crapula intellectum obrutum reddit. Ad novum testamentum accedamus, unde possumus habere testimonia multo adhuc clariora. Anna prophetissa filia Phanelis laudatur apud Lucam, (cap. 2.) quod non discedebat de templo, jejunis & obsecrationibus servans die ac nocte. Quod si jejunium res est nullius momenti (ut hæretici docent) quare de illo laudatur? Præterea, cum Dominus eiecisset spiritum immundum ex corpore cujusdam pueri, quæsierunt ab eo discipuli ejus: (Matth. 17.) Domine, quare nos non potuimus eicere? Quibus ille respondit: *Hoc genus demoniorum non eicitur nisi in oratione & jejunio. (Mar. 9.)* Qui sit ergo, ut res nullius momenti sit, quæ tam potens est, ut demones eicere valeat? Rursum, ipsemet veritatis magister modum docens juxta quem jejunare debeamus, ait: (Matth. 6.) *Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Ecce jam vides apertissimum meritum jejuniis. Nam pro jejunio reddet nobis pater. Numquam autem reddat præmium nisi pro merito. Si ergo pater reddet pro jejunio, oportet fieri in jejunio esse aliquam meriti rationem. Apertissima sunt hæc testimonia: qua propter non est opus plura citare. Superest tamen, ut hæreticorum objectionibus respondeamus. Primo nobis obijciunt, illud Pauli in prima ad Timotheum, epistola, (cap. 4.) Corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vite quæ nunc est, & futura. Cui objectioni responde-**

mus illum Pauli locum minime adversari nostræ sententiæ, duplici de causa. Una, quia jejunium non proprie dicitur corporalis exercitatio, neque de illo ibi loquitur Paulus. Unde Theophylactus exponens illum Pauli locum, sic ait: „ Nonnulli corporis exercitationem jejunium dicunt. Nam tamen focus se habet, siquidem spiritalis sit. Quod est corpus per inedia maceratum, spiritus tamen est vigilantior. Sed corporalis exercitatio corporis est agitatio quædam: quæ cum laboris habet plurimum, parum tamen, & ad breve corpori sit profutura.“ Hæc Theophylactus. Ecce patet qualiter jejunium non est exercitatio corporalis, sed spiritalis, quia spiritui confert. Sed esto jejunium sit exercitatio corporalis, altera erit adhuc causa, quare locus ille nostræ sententiæ non repugnet. Et quod hic sit illorum verborum sensus, convincitur ex præcedentibus. Nam antea præmiserat dicens Timotheo, ut exerceret seipsum ad pietatem, & continuo subdidit: corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis est. Quasi diceret, non sic fidas carnis macerationi, ut hanc solam sine pietate sufficere putes, quia sine pietate ad modicum utilis est, ideo exerce teipsum ad pietatem, quæ multo præstantior est quam carnis maceratio. Et ad hunc modum interpretatur Ambrosius, dicens: „ Exercitium autem corporale ad modicum utile dicit. Jejunare eum, & abstinere à cibis manente auctoritate creatoris non multum prodest, nisi addatur huic pietas, cujus opera multorum precibus adjuvatur ad Dominum promerendum. Et parum infra: Corporis autem exercitium nihil aliud, quam carnis freno sunt. Si quis ergo, quia misericordia magna res est, lubricum tamen carnis patitur, hujusmodi quod fiet? sine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minime præmitti.“ Hæc Ambrosius. Secundo nobis obijciunt illud Domini verbum, per Esaiam Prophetam, (cap. 58.) populo Israelitico dictum: *Numquid tale est jejunium, quod elegi, proprie diem affligere hominem animam suam? Et paucis interjectis subjungit: Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui constructi sunt liberos, & omnia onus dysumpsit. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tuas citius oriatur. Quibus verbis Deus apertissime comprobatur jejunium, & abstinentiam à peccatis, cui adjungitur bonorum operum exercitium, præcipue pietatis, erga pauperes & egenos. Hanc autem objectionem eodem modo rejicimus, quo præcedentem. Fatemur certe solum jejunium, si cetera non adsunt, nullius esse momenti. Jejunium enim sine pietate, & reliquis bonis operibus, parum aut nihil valet. At non inde sequitur, ut jejunium cum pietate, & reliquis operibus, nullius sit momenti, immo cum cetera adsunt, multum precium habet. Bona est enim oratio cum jejunio & elemosyna. (Job. 12.) Dominus ergo per illa verba, Prophete solum damnat jejunium, quod perperam sit, & cui multa alia scelera adjunguntur. Hoc autem manifestum evadit ex his quæ ante dixerat: *Ecce (inquit Esaias 58.) in die jejuniis vestris, invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites, & contentiones jejunatis, & percussit pugno impiæ. Nolite jejunare sicut**

usque ad hanc diem, ut audiat in excessu clamor vester. Non dixit absolute, nolite jejunare, sed addidit, sicut usque ad hanc diem. Quid est dicere, sicut usque ad hanc diem? Hoc est, ut non percussit pugno, ut non ad lites, & contentiones jejunent, ut non exequantur voluntates suas sicut antea. Aliud autem jejunium, quod ex charitate sit, ut caro subijciatur spiritui, nec tamen ideo deseruntur pauperes, tale, inquam jejunium laudatur à Deo, & præmium dicit illi esse à patre statutum. Alio qui si per hoc, quod jejunium perperam factum reprehenditur, colligere vis, ut etiam si bene fiat, nihil profusus valeat: ad hunc modum oportebit dicere sabbati celebriam in veteri lege nullius fuisse momenti, quia eos qui sabbata collebant, non prout Deus volebat, per eundem Prophetam Dominus reprehendit, dicens: *Kalendas vestras, & solemnitates vestras odit anima mea. Facta sunt mihi molesta. Et de sacrificiis & offerentibus incensum in peccato dicit: (Esaias 1.) Non offeratis sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi. Et de his omnibus dicit: Laboravi sustinens. Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestrae sanguine plene sunt. Lavamini, mundi estote: auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Abeant ergo, & ex his verbis condemnent, etiam sabbati sanctificationem, & oblationem incensum, & omne sacrificium, & dicant solum sufficere, ut auferamus malum cogitationum nostrarum. Abiit autem, ut quod tantum desipiat, ut hæc damnare audeat. Ibi enim Dominus damnat eos, qui non prout decet, aut sacrificabant, aut sabbatum læta quadam prophana colabant, & hæc omnia in peccato mortali faciebant, satis sibi esse putantes, si illa exteriora fecissent. Sabbati autem veram sanctificationem Dominus præcipit: tantum abest ut damnat. Ad hunc modum postea locutus est de jejunio, ut jejunium, quod sine pietate, & cum peccato mortali sit, damnaverit, reliquum autem intactum reliquerit.*

Denique istorum hæreticorum sententia plurimis Conciliorum definitionibus aperte damnata est. Concilium Gangrense, cap. 19. suorum decretorum, sic ait: Si quis eorum qui proposito sunt continentia, præter necessitatem corporalem superbiat, & jejunia communia totius Ecclesiæ putaverit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Hæc Concilium Gangrense. Anathema ergo Joviniano, Luthero, cæterisque quibuscumque hujus hæresis patronis: quia hi omnes jejunia contemnunt, quum dicant illa nullius profusus esse apud Deum meriti. Concilium Telense in quo non solum ista, sed etiam Joviniani hæresis damnata sunt, postquam de castitate definiat, tandem de jejunio loquens, hæc ait: Merito ab illis viduitas despicitur, quæ solet observare jejunia, quibus se dolent isti, aliquo tempore esse maceratos, & propriam ulciscuntur injuriam, quotidianis quoque conviviis usque luxuriæ, laborem abstinentiæ propulsa desiderant: qui nihil rectius faciunt, quam quod ipsi se suo ore condemnent. Et post aliqua Pauli testimonia ibidem adducta, tandem subdidit Concilium: Si parum est quod Apostolus dixit, addiant Prophetam dicentem: *Et operi in jejunio animam meam. Ergo qui non jejunat, inæctus & nudus est, patet vulneri. Hæc Concilium.*

Contra hunc errorem scripsit beatus Hieronymus in secundo libro contra Jovinianum, quo loco multas jejunii laudes tenuit. Beatus Ambrosius elegantem librum fe-

cit, qui inscribitur de Heliæ, & jejunio, in quo mirum in modum extollit jejunium. Jodocus Clitohovæus hoc nostro sæculo largissime de hac re scripsit in illo opere quod dicitur Propugnaculum Ecclesiæ contra Lutheranos.

Secunda hæresis docet jejunia, non debere institui pro certo aliquo & stato tempore, sed quod quilibet jejunet cum voluerit. Hanc hæresim primus (quod sciam) docuit Aërius: nisi forte hæc sit hæresis eujusdam Eustathii, qui in Concilio Gangrensi damnatur, eo quod jejunia Ecclesiastica contemnebat. Hanc autem hæresis non est eadem illa, quam docuit Jovinianus, quia de Aërio Augustinus differens, libro de hæresibus, cap. 53. non dicit illum contempsisse in universum jejunia, sed hoc solum illi tribuit, quod dixerit statuta solemniter jejunia, non esse observanda, sed jejunandum esse cum quisque voluerit, ne sub lege esse videretur. Itaque Aërius jejunio non detrahit, sed solum detrahit jejunii legibus, nullo pacto admittens Ecclesiam posse ad jejunium obligare: quia etsi jejunium sit salubre, & proficuum animæ, non vult tamen, ut ad illud aliquis ardeatur, sed potius liberum cuique esse vult jejunare cum voluerit. Hæc dixi quia video aliquos de jejunio disputantes, qui in eodem errore collocant hæresim cum Joviniano, cum tamen latum sit inter illos discrimen. De hoc etiam errore suspectam se multis præbuit Erasmus Rotherodamus, à qua suspitione numquam (quod sciam) bene purgavit. Nam in Paraphrasi secundi capituli Marci, hæc ait: Tristia sunt jejunia quæ præscribitur lex: & hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem. Hæc Erasmus. Quæ quidem Erasmi verba à Parisiensibus Theologis communi omnium censura sunt damnata. Hortum tamen censurae respondit Erasmus, prætorum verborum declarationem præbens. Sed illius declaratio talis fuit, ut majorem reliquerit hæreseos suspitionem. Verba illius referam, quo clarius ejus mens possit agnosci. In responsione siquidem ad Parisenses hæc verba habet: Porro qui metu jejunat, non jejunatur nisi lex cogeret, hujus jejunium hæcenus certe triste est, & ingratum Deo, quod caret alacritate spiritus, quæ præcipue delectatur Deus. Neminem igitur revoco ab obedientia superiorum, sed ostendo quid Deo sit gratius. Neque enim ideo infirmi liberi sunt à constitutionibus, quod Deus cum alacritate ac sponte jejunantes præferat his qui legis impulsu jejunant potius, quam ex animo. Hæc Erasmus. In quibus verbis satis aperte docet, melius esse jejunare ex arbitrio proprio, quam lege coactum. Ob quam causam ille optat, ut hujusmodi jejuniorum præcepta Ecclesia tollerent. Non quod ille credat Ecclesiam non posse tales leges statuere, aut sic statutas esse temere violandas, sed quia censet melioris esse conditionis apud Deum sponte jejunantem, quam qui lege ad id faciendum cogitur. Et credit plures fore qui sponte jejunarent, & abstinerent à carnibus, quam nunc faciunt coacti lege. Nam in responsione ad primam censuram Parisiensium de jejunio, & delectu ciborum, hæc verba ait: Arbitror autem puriorem fuisse Christianismum temporibus Apostolorum, ac martyrum, quam nunc est, quando sic refrigitur hominum charitas. At illis temporibus quam nullum esset præscriptum de ciborum discrimine, plures ulro abstinebant à carnibus, quam nunc faciunt coacti lege. Hæc Erasmus in præfatio loco. Et in libello de ciborum delectu, supputatione 23. hæc ait: Si quis adeo firmus sit, ut perpetua sobrietate sibi temperet, huic

nocte adorantes laudabant Deum, & audiebant eos qui in custodia erant. Subito vero terre motus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia hostia, & uniceptorum vincula soluta sunt. Quid dicent hic Vvaldenſes, vanum esse putantes media nocte surgere ad orationem, cum tam aperta miracula Deus operatus sit ad Pauli & Silæ orationem nocturnam? Non est ergo vanum (ut illi existimant) surgere ante lucem. Nec promisit Deus coronam profunde stertentibus, sed vigilantibus. (Luc. 12.) *Beatus* (inquit) *seruus ille quem cum venerit Dominus ejus invenerit vigilantem.* Ecce jam vides horas olim à Judæis observatas, ut in illis Deum orarent, videlicet media nocte, hora tertia, sexta, & nona. Verum Ecclesia, quo iustitia Christianorum plus abundaret quam Pharisæorum & scribarum, ultra illas horas alias elegit, scilicet mane horam primam, & vesperam, & completorium, cum jam videlicet prima noctis vigilia incipit. Unde beatus Cyprianus in expositione orationis Dominicæ, postquam enumeravit horas olim à Judæis orationi destinatas, sic ait: „Sed nobis fratres dilectissimi, mi præter horas antiquitus observatas orandi, nunc & spatia & sacramenta creverunt. Nam & mane orandum est, ut resurrectio Domini in matutina oratione celebretur: quod olim Spiritus Sanctus designavit in Psalmis, dicens: Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies vocem meam. Mane assabo tibi & contemplantor te. Et iterum per Prophetam loquitur, dicens: Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus & revertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente item sole, ac die cessante necessario rursus orandum est. Nam quia sol Christus verus est, & dies verus, sole ac die sæculi recedente quando oramus & petimus ut super nos veniat denuo lux, Christi precamur adventum, lucis æternæ gratiam præbium. Hæc Cyprianus. Omitto de hac re plura hominum sanctorum testimonia, quoniam scripturæ sunt apertæ. Si quis ta-

men ea videre desiderat, legat Thomam Vvalden. libro de Sacramentalibus, titulo tertio, quo loco copiose de hac re disserit. Accedit ad hæc universalis Ecclesie consuetudo, quæ has horas orandi statas, ante multas annorum centurias in templis majoribus & monasteriis observavit. Et ne forte calumnientur quod consuetudo hæc fuerit ex sola Ecclesie permissione, audiant Ecclesie definitionem hoc facere præcipientem. Concilium namque Agathense tricesimo capite suorum decretorum modum docet, quo in aliquibus horis orandum sit. Sic enim ait: Et quia convenit ordinem Ecclesie ab omnibus æqualiter custodiri, studendum est ut ubique (sicut fit) & post antiphonas, collectiones per ordinem ab Episcopis vel Presbyteris dici, & hymnos matutinos, vel vespertinos decantari diebus omnibus, & in conclusione matutinarum, vel vespertinarum, missarum post hymnos capitella de Psalmis dici, & plebem colecta oratione ad vesperam ab Episcopo benedictione dimitti. Hæc Concilium Agathense. In quibus verbis non solum designat horas certas orandi, sed modum quo tunc orandum est. Desinat ergo hæretici reprehendere tot Ecclesiasticos viros, immo totam Ecclesiam statis horis Deum laudantem. Nam Deus easdem horas mysteriis consecravit. Media siquidem nocte nascitur ex Virgine matre. Hora prima mane surrexit ex sepulchro rediivivus. Tertia hora Spiritus Sanctus venit super Apostolos & alios discipulos. Hora sexta crucifigitur. Hora nona mortuus est. Vespere cum discipulis cenat, illoque suo sacratissimo corpore reficit. Completorii tempore, quod prima est noctis vigilia, in montem secessit solus orare, ut pararetur tentationi quæ illa nocte erat superventura. Septies ergo in die (juxta Prophetam *Psalm.* 118.) nos laudem Deo dicamus, ut hujusmodi buccinis divinarum laudum, diaboli & mundi machinæ corruant, quemadmodum olim septem tubis clangentibus Sacerdotibus muri Hiericho corruerunt.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

F. ALFONSI DE CASTRO

ZAMOREN. MINORITÆ.

ADVERSUS HÆRESES.

LIBER OCTAVUS.

IDOLOLATRIA.

ON potui non mirari, cum reperi fuisset aliquos ex his qui Christo nomina dederunt idolorum cultores, quoniam omnis qui Christi doctrinam, vel summis labiis gustaverit, facillime potest deprehendere nihil esse magis Deo injuriosum, quam si aliquid præter ipsum Deum summe colatur. Verum est aperuissime lex Dei idololatriam abominetur, non defuere tamen ex his qui Christianos jactarunt, qui aliud præter

Deum coluerint, & colendum esse docuerint. Fuerunt quidam (ut Augustinus libro de hæresibus. cap. 17. ait) qui serpentem coluerunt, & velut Deum venerabantur. Serpentem namque illum qui decepit Adam & Evam, dixerunt esse Christum. Et hac de causa serpentem quemdam vivum nutriebant & venerabantur, qui ad sacerdotis incantationem egrediebatur de spelunca, & ascendebat super altare quod erat supra speluncam, & lambebat oblationes quas illi sacrificabant, quo peracto,

regrediebatur ad speluncam. Hujus autem serpentis cultum habuisse ortum à Nicolaitis, vel Gnosticis, Augustinus refert ex sententia aliorum. Hi serpentis cultores dicti sunt Ophitæ Græco vocabulo, quoniam ophis Græce, latine serpens dicitur, inde ophitæ dicti sunt, quod latine valet tantum ac si diceret serpentini: qui merito sic appellati à serpente quem colebat. Alii fuerunt Caiani qui Cain venerabantur, dicentes eum ex altera virtute, videlicet diaboli, fuisse factum, & ex altera Abel, & virtutem majorem quæ erat in ipso Cain, invaluisse ut suum interficere fratrem. Hæc ex Philastro: quoniam August. lib. de hæresibus cap. 18. non ita clare hunc istorum errorem prodit. Alios autem errores istis impingit ibi Augustinus, quorum Philaster non meminit. Verum de illis alibi non differemus. Fœrant rursus alii dicti Sethiani, eo quod Seth filium Adæ fabulosa quadam vanitate venerabantur, dicentes eum de superna matre natum, quam asserunt convenisse cum superno patre, unde divinum aliud semen nasceretur tamquam filium Dei. Philaster dicit quoddam ex istis putasse ipsum Seth fuisse Christum. Sed Augustinus cap. 19. libro de hæresibus de istis loquens, nihil tale illis tribuit. Tertullianus autem in suo libello de hæresibus, hos hæreticos appellat Sethoitas, & non Sethianos quemadmodum Philaster & Augustinus: & cum de illis disserit, nihil tale illis impingit ut crederint, Seth fuisse Christum. Alii fuerunt qui Angelos adorabant, & ideo Angelici fuerunt dicti. Hos Augustinus enumerat inter hæreticos tricesimonono loco.

Hæ omnes sectæ tam antiquatæ & ex memoria hominum abolitæ sunt, ut lateat nos qui fuerint illarum inventores, & quo tempore cœperint.

Apud Augustinum nullum alium errorem qui ad idololatriam pertinet, reperio. Philaster autem plures alias idololatrias recenset. Quosdam enim dicit adorare solem, quos vocat Helio nostros: alios rursus adorare mures, & hos vocat Muforitas: aliaque plures enumerat idololatrias, quas omitto, quoniam ille sic illas narrat, ut dicat illas fuisse olim apud Judæos ante Christi adventum. Ego autem solas illas recensere decrevi quæ post Christi passionem inter Christianos exortæ sunt. Quapropter miror quare Augustinus illas tres præfatas hæreses, videlicet Ophitas, Caianos, & Sethianos, suo operi inferuerit, cum stauerit se illas solas hæreses enarraturum, quæ post Christi in caelos ascensionem fuerunt exortæ. Philaster tamen illas easdem tres hæreses præfatas illis annumerat, quæ ante Christi adventum fuerunt. Nam de hæresibus Judæorum primo differens, ab Ophitis suum auspicatur librum. Contra has hæreses non est operosum disputare, præcipue cum illarum auctores se Christianos jactaverint: quapropter sacras scripturas oportebit eos recipere, in quibus aperuissime sunt testimonia ad idololatriam rejiciendam. Nam illud est manifestum quod Dominus adversus demonem hæreticorum parentem citavit: (Exod. 6.) *Dominum* (inquit) *Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Et in Deutoronomio cap. 17. *Cum reperi fuerint apud te intra unam portarum tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, & transgrediantur pactum illius, ut vadant & serviant diis alienis, & adorent eos, solem & lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcepit, & hoc tibi fuerit nuntiatum, audiensque inguiscris diligenter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israel, educes virum ac mulierem qui rem sceleratissimam perpetraverint, ad portas civitatis tuæ, & lapidibus obruentur.* Et Elias Propheta recensens causas multas propter quas populus Israel delictus fuit à Deo, præcipuam causam ait fuisse idololatriam. Sic enim ait: (Esaï. 2.) *Proiecasti enim populum tuum domus Jacob, quia repleti sunt, ut olim, & augures habuerunt ut Philistinim.* Et parum infra: *Et repleta est terra ejus idolis. Opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum. Et incurvavit se homo, & humilitatus est vir. Ne ergo dimittas eis.* Et alia plurima ibi sequuntur ad idololatriam repellendam. Præterea multa hominum millia ex filiis Israel morte punita sunt, eo quod adoraverant vitulum aureum. (Exod. 32.) Tres pueri, quia noluerunt adorare statuam, à Domino præmiantur. (Dan. 3.) Nam in fornacem ex Regis imperio missi, ab Angelo Dei custodiuntur, ne flamma noceret illis. Joannes etiam cum cecidisset ante pedes angeli qui illi visionem ostenderat, & voluisset illum adorare, prohibuit illum angelus ne illud faceret, dicens: (Apoc. 2.) *Vide ne feceris. Conserve enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui servant verba prophetiæ libri hujus. Deum adora.* Io rem tam apertam piget pluram citare testimonia: quoniam si quis ea desideret, sacra scriptura plena est illis.

SEJUNIUM.

Prima hæresis est quæ ait jejuniu nullius esse meritum apud Deum. Jovinianus siquidem & qui illius errorem instauravit, Vvaldenſes, Vviclephitæ, Lutherani, non solum ciborum delectum damnant, sed ultra addunt, dicentes in Jejunio nullam esse meritum, adferentes in sui erroris confirmationem illud Pauli (1. Tim. 4.) male ab illis intellectum: *Corporalis exercitatio ad modicum utilis est.* Et certe miror, quod homo qui se Christianum jactat, & scripturas sacras recipit, dicat in jejunio nihil esse meritum, quia hoc docere non possunt nisi voluptatum amatores, qui docent illa quæ propria libido dicat. Si enim virtutes amandæ sunt, & illarum veri amatores meritum habent, habebit necessario meritum aliquod jejunium, cum virtus sit, & pars temperantia. Nam cum gula sit vitium quod in nimio cibo, aut potu committitur, fieri nequit ut jejunium, quo cibo & potui parcimus, virtus non sit. Et si jejunium est actus studiosus propter Deum factus, qui fit ut illi non reddatur sicut & cuilibet bono operi merces aliqua? Præterea jejunium non solum est virtus, sed adjuvat plures alias virtutes, & viam parat aperuissimam ad illas, quapropter oportet ut præmium illi respondeat, quemadmodum aliis virtutibus quibus consentit. Cum enim Paulus dicat, (Rom. 1.) eos qui male agentibus consentiunt, dignos esse penam, cur non etiam digni erunt præmio qui bene agentibus consentiunt? Numquid Deus erit largior in punitione quam in præmio? Absit. Oportet ergo ut jejunium donetur præmio, quemadmodum donatur virtus cui viam aperit. Parat namque jejunium viam castitatis, quæ maxime virtus est. Nam si gula juvat luxuriam, oportet ut jejunium adjuvet castitatem, quoniam oppositarum causarum oppositi sunt effectus. Quid peccare fecit Sodoman, nisi saturitas panis? Venter vero æstuans facile despumat in libidinem. (Ezec. 16.) Si ergo panem subtraxeris & vinum, peccati viam præcludis, quum (ut ait quidam) sine Cerere & Baccho friget Venus. Jejunium etiam orationem adjuvat, cujus rei signum est, quod Dominus cum docete voluisset modum quo orare de-

non admodum opus sit in dictis jejuniis: nisi pro tempore hujusmodi victima placanda sit ira Dei. Sed ob rudes, iniquis, & crassos, certi dies præscribuntur. Sit hoc sane tolerabile. Præscribitur unica refectio, præscribitur & cibi genus. Nec hoc satis. Intentatur æterna damnatio consuetudinis humane violatori. Hæc Erasmus. Ex quibus verbis luce clarius constat, quod male habet Erasmus, esse aliquos jejuniorum dies præscriptos: sed hoc malum tolerabile censet: verum illud intollerabile putat, quod jejunia præcipiantur sub interminatione gehennæ: & hoc durius existimat, quod in hujusmodi jejuniis certa aliqua ciborum genera prohibentur. Erasmus ergo (ut ex his quæ diximus liquido constat) idem cum Aërio sentire videtur. Ipsorum tamen error (ut proxime diximus) alius est ab errore Joviniani. Verum etiam alius sit hic error ab illo, non est opus novas adversus illum excogitare machinas: quoniam (ut superius ostendimus, cum de Ecclesiæ potestate ageremus) Ecclesia potest statueret leges, potissimum eas quæ ad observantiam divinarum mandatorum conducibiles esse videntur, quibus legibus omnes Christiani tubesse tenentur. At cum jejuniis esse utile nos adversus Jovinianum, & ejus affectas nunc proxime ostenderimus, & Aërius ipse (ut existimo) non neget, convincimus inde, ut Ecclesia possit statuere jejunia, quæ cum ab illa fuerint statuta, ab omnibus Christianis observanda erunt, ita ut nullus ea contemneret impune possit. Et certe hic error magis impet Ecclesiæ potestatem, quam jejunii virtutem. Quapropter cum constituerit de Ecclesiæ potestate, ut illa possit statuere, quod conducere videbitur, actum erit de hoc errore, præcipue cum aliqua sint jejunia ab Apostolis instituta, aut forte à Christo communi omnium magistro. Nam de quadragesima dicitur à plurimis non infimæ fortis, sed maxime auctoritatis viris, eisque non recentibus, sed vetustissimis auctoribus, quadragesimæ jejuniis fuisse à Christo institutum, ita ut obligatio ad illam, non tantum ex præcepto humano pendeat, sed divino. Unde maximus Episcopus ait: Sacram litterarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragesimæ numerum, non esse ab hominibus constitutum, sed divinitus consecratum, nec terrena cogitatione initiatum, sed cælesti majestate præceptum. Et paucis interjectis, de præceptis ejusdem jejunii quadragesimalis ait: Hæc autem non tam Sacerdotum præcepta, quam Dei sunt. Atque ideo qui ea spernit, non Sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur Sacerdote. Hæc ille. Theophilus Alexandrinus ait: Habemus quadragesimam ab Apostolis institutam & ordinatam. Et Ignatius Martyr in quadam epistola ad Philip. quæ est 4. in ordine, ita ait: Dies festos nolite inhonorare, quadragesimam vero nolite pro nihilo habere. Imitationem enim continet Dei conservationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despiciere. Hæc Ignatius. Ex quibus testimoniis, etiam forte, non satis constat eam fuisse à Christo institutam sub præcepto, constat tamen ad Christi exemplum fuisse ab Apostolis observatam, & sub præcepto Christianis injunctam, post quorum decessum Ecclesia, in plurimis Conciliis statuit eam, stricte debere observari. Nam Concilium Bracarense primum, cap. 16. suorum decretorum sic definit: Si quis 5. feria paschali, quæ vocatur cena Domini, hora legitima post nonam jejuniis in Ecclesiis missas non tenet, sed secundum sectam Priscilliani festivitatem ipsius ab hora tertia, per missas defunctorum soluto jejuniis colit, anathema sit. Et

in collectorio Græcarum synodorum, per Martinum Bracarensem Episcopum facta, cap. 50. ita dicitur. Non liceat 5. feria, novissimæ hebdomadæ jejuniis solvere, & omnem exhonorare quadragesimam, sed sincere abstinentes totam quadragesimam peragere. Et Concilium Tolentanum 8. capitulo, apertius & strictius hoc præcipit, ut videlicet tota quadragesima jejunetur, & abstineatur à carnibus. Thelephorus Papa & Martyr, qui septimus à beato Petro Apostolus Pontificatum tenuit, decretum etiam ædedit de abstinentia carniis in quadragesima, anthe quem etiam quadragesima jejunaretur, ut constat ex dicto Ignatii Martyr, nunc proxime citato, mihi tamen non constat, an tunc ante Thelephorum tale jejuniis celebraretur in abstinentia carniis, an per solam ciborum parsimoniam, ut videlicet, cum carnibus jejunarent, semel in die & minus quam alias comedentes: de qua re cum mihi non constet, nihil definio. Hoc tamen certum est ex Philonis testimonio per Eusebium lib. 2. hist. Ecclesiastica citato, tempore Apostolorum fuisse abstinentiam corporalem superbiat, & jejunia communita totius Ecclesiæ putaverit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicantem rationem, anathema sit. Plura alia potissimum huc citare Conciliorum decreta, sed hæc sufficiant. Cæterum quod Erasmus, ait melius esse jejuna sponte, quam ex legis præcepto, convincitur esse falsum, per illud quia in primo Regum lib. (cap. 15.) dicitur: *Melior est obedientia, quam victima.* Melior ergo quam jejuniis. Et merito obedientia præferatur jejuniis, quia jejuniis ad temperantiam pertinet: obedientia vero pertinet ad justitiam, quæ reddit unicuique, quod suum est. Per obedientiam siquidem superiori præstamus quod debemus. Qui sponte jejuna, solum jejunii meritum habet: qui vero legis impulsu jejuna, & ideo jejuna, ut legi obediat, hic ultra jejunii rationem habet etiam meritum obedientiæ. Melior ergo est conditio illius qui præcepto obediens jejuna, quam quia sponte sua jejuna: quia hic unicum tantum, videlicet jejunii, meritum habet: ille vero duplex, jejunii & obedientiæ meritum. Ad hanc rem etiam arguit ea quæ inferius, in titulo de voto dicemus. Nam eo loco (Deo duce) probabimus meliora esse, quæ ex voti obligatione sunt, quam quæ sponte. Ex quibus etiam colligitur, ut meliora sint opera quæ ex obligatione præcepti sunt, quam quæ ex proprio arbitrio. Deinde, manifeste errat, & satis ineptè loquitur, quem dicit omnem illum jejuna ex metu, qui alias non esset jejunaturus, si lex non præcepisset. Nam qui aliquid agit, quod non esset facturus, nisi lex præciperet, ex obedientia agit, & ex illa non necessario sequitur merus poenæ, de quo (ut constat) Erasmus tunc loquebatur, quia ille est qui semper habet sibi conjunctam tristitiam, & non filialis. Quod autem non omnis qui facit, id quod non esset facturus nisi lex præciperet, faciat metu servili, inde convincitur, quod alias oporteret fieri omnem talem peccare, & esse ejusdem legis transgressorem. Quoniam (ut Augustinus ait) qui ex timore facit præceptum, aliter quam debeat facit, & ideo jam non facit. Dicere autem omnem illum peccare qui facit, quod non esset facturus nisi lex præciperet, manifestus est error. Quia si omnis talis peccat, oportebit eo ipso fieri omnem legislatorem peccare, quando aliquid præter legem

divinam præcepit, quia tunc lege sua cogit omnes, ut faciant quod alias non essent facturi. Numquam igitur, juxta Erasmi doctrinam, liceret homini legem aliquam statuere, nisi de sola illa re, quam omnes seclusa lege essent facturi, ne lege sua aliquem legislator cogat ad peccandum, cogendo videlicet eum ad sciendum aliquid, quod ille lege seclusa, non esset facturus. Absit tamen, ut vir Christianus hoc fateatur. Non enim necessario consequitur, prout Erasmus putat, ut quisquis ex legis præcepto facit, quod alias non esset facturus, eo ipso mœstus & tristis faciat. Nam qui obedientiæ virtutem acquisivit, & ex illius inclinatione, & impulsu facit id quod lege præceptum est, etiam si lege seclusa id non esset facturus, non minori, immo sæpe cum majori animi alacritate id facit, quam si lege seclusa, ex solo suo arbitrio fecisset. Nam habitus (ut Aristoteles docet) non solum præbet facilitatem operanti, sed etiam delectationem. Præterea, & si daremus gratis Erasmus omnem illum mœstum & tristem esse, qui ex impulsu legis facit id quod alias non erat facturus, non tamen inde necessario sequitur, ut opus illud ex obedientiæ legis factum, sit semper Deo ingratum. Quoniam non tantum Deus exigit in datore hilaritatem, ut nullam profusus habeat tristitiam, sed illa animi alacritas satis est Deo, quæ superat & vincit tristitiam in oppositum renitentem. Tristitia siquidem, quam Christus habuit in passione sua, non impedivit, vel tantillum, quin passio illa fuisset Deo patri gratissima. Falsum est igitur, quod Erasmus per hæc verba dixit: Porro qui metu jejuna, non jejunaturus, nisi lex cogeret, hujus jejunium hæcenus certe triste est, & ingratum Deo, quod caret alacritate spiritus, quæ præcipue delectatur Deus. Ex quibus verbis apertissime constat, Erasmus falso putasse tristitiam, non posse simul esse cum alacritate spiritus, quæ delectatur Deus. Sed videamus quid pro se adferat Erasmus. Deus (inquit ille in responsione ad Parisenses) Pharisæica jejunia damnant apud Esaiam, & Christus illa etiam detestatur, quæ nullo pacto sunt æquanda cum spontaneis jejuniis, quæ Apostoli hausto cælesti spiritu citra præceptum ullum erant jejunaturi. Fateor quidem, quod Deus Pharisæica jejunia per Esaiam damnaverit, sed non ob eam causam, quod præscriptis diebus jejunabant, aut præcepto legis: sed quia tantum jejuniis fidebant, ut reliquis omnibus virtutibus, & bonis operibus posthabitis, solo jejunio se Deo satisfacere crederent. Ut autem hæc clariora sint, Esaiæ verba referre oportet: *Ecce (inquit ille Es. 58.) in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites, & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impii. Nolite jejuna sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excessu clamor vester.* Hæc apud Esaiam Dominus. In quibus verbis constat nullam esse de præcepto jejunii factam mentionem: nec jejuniis Pharisæorum ob hoc esse culpatum, quod lege cogente, & non ex arbitrio jejunaverint. Deinde advertere oportet, quod non absolute prohibuit illis jejuniis, sed duntaxat prohibuit jejuniis tale, quale illi faciebant. Non enim absolute dixit: Nolite jejuna: sed addidit, sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excessu clamor vester. Propriet jactantiam, & alia peccata quæ in diebus jejuniorum perpetrabant, illorum damnabit jejunia, non autem quia lege præcipiente jejunabant.

Non est ergo quasi Pharisæicum reputandum jejuniis, quod ob legem præceptum sit.

Tertia hæresis est Begardorum & Beguinarum dicentium hominem, non obligari ad jejunia Ecclesiastica, cum ad statum perfectionis pervenerit. Et hic error etiam ab errore Aërii aliquantulum differt. Quoniam Begardi & Beguinae non omnes Christianos eximunt ab obligatione jejunii, quemadmodum Aërius docuit, sed solum illos qui ad gradum perfectionis pervenerunt. Quod si huic errorem deducunt ex alio errore eorumdem, quo docent illos, qui in tali perfectionis statu sunt, non esse humanæ obedientiæ subiectos, atque ideo dicant, non teneri etiam ad jejunia Ecclesiastica, tunc non erit opus, nova adversus hunc errorem parare argumenta: quoniam jam supra probavimus omnes Christianos, cujuscumque status sint, teneri ad observationem legum, ab Ecclesia institutarum. Si vero dicant ideo non teneri ad jejuniis, quia videlicet non indiget jejuniis ad animæ salutem is, qui perfectionis statum adeptus est, tunc aliis oportet agere argumentis. Et primo contra eos militat illud Pauli: (*Galat. 3.*) *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem.* Hæc enim sibi invicem adversantur, ut non quæcumque vultis, illa faciatis. Quod si tam rebellis est caro, oportet ejus rebellionem jejunii habentis compescere. Verum forte Begardi dicunt eum, qui statum perfectionis adeptus fuerit, non pati in se hanc carnem, & spiritum pugnam, sed habere in pace tabernaculum suum. Hoc autem adeo aperta est dementia, ut non sit opus eam oppugnare, quoniam soli Virgini Dei matri hoc privilegium tribuitur, ut talem pacem in se haberet. Unde Richardus de Sancto Victore, lib. secundo, de Emmanuele, cap. ultimo, sic ait: In cæteris sanctis magnificum habetur, quod à virtutis non possunt expugnari, in ista mirificum videntur, quod à virtutis non potest ipsa, vel in modico impugnari. Cæteris Sanctis in commune præcipitur, ut in mortali eorum corpore peccatum non regnet, soli isti singulariter datur, ut mortale corpus ejus peccatum non inhabitet. Hæc ille. Præterea, vas electionis Paulus Apostolus qui usque ad tertium cælum raptus vidit arcana Dei, quæ non licet homini loqui: is, inquam, castigat corpus suum, & in servitutem redigit: neque hoc frustra facit, quoniam timet, ne cum aliis prædicaverit, ipse reprobus efficiatur. (*1. Cor. 9.*) Magnus ille Joannes Baptistæ, quo inter natos mulierum non furexit major, qui & Spiritu Sancto repletus est ex utero matris suæ, is etiam castigat corpus suum, à vino & licera abstinet, carnes non comedens, sed cibis ejus locuste, & mel sylvestre. (*Mat. 3.*) Quid ergo impii Begardi & libidinose Beguinae præsumunt? Numquid majorem sibi virtutis perfectionem arrogant quam Paulo, & Joanni Baptistæ? Et ut aliquid mirabilius atque sacratius dicamus, ipsemet qui peccatum non noverat, nec inventus est dolus in ore ejus, jejunavit 40. diebus & noctibus, non quod ipse opus haberet jejuniis, sed quo nobis exemplum daret, ut quantumlibet perfectus quisque foret, agnosceret jejuniis esse sibi necessarium. Quamvis enim hic sumus, inimicos domi nostræ habemus, qui velut latroneuli nobis insidiantur. (*Isaie 15.*) Et intra portas Hierusalem Jebuseus fuit semper in medio, neque unquam deleri potuit: ita intra carnem nostram, quantumlibet perfectus quisque sit, semper manet aliquis stimulus incitans ad malum. Quapropter jejuna oportet, ut jejuniis carnis malitia reprimatur. Demum inter octo errores Begardorum & Beguinarum condemnatos in Concilio Viennensi sub Clemente quinto, is secundus est. Hujus autem

tem Concilii definitio habetur in lib. Clementinarum decretalium, in titulo de hæreticis, capite cuius initium est: Ad nostram, &c. Vident tibi qui volent.

IMAGO.

Uir olim quidam error, qui nostro hoc sæculo jam aliquibus innovatus est, docens imagines esse tollendas ab Ecclesia, dicens idolatriam esse imagines in templis habere, sive ille sint Christi, sive sancti hominis cuiuscumque. Hujus hæresis primum auctorem vix invenire possum. Platina in vita Hadriani Papæ, hujus nominis primi, dicit sub hoc Pontifice, habito Concilio Francie, fuisse abrogatam hæresim Felicianam de tollendis imaginibus. Cum autem eam appellaret Felicianam, non aperuit tamen, à quo Felice sumperit exordium. In vita tamen Constantini Papæ prius dixerat Felicem quemdam Ravennatem Archiepiscopum à Justiniano Imperatore in Pontum relegatum, qui postea à priusina hæresi discidens, sub Theodosio Imperatore in patriam reversus est. Verum hoc in loco etiam subicitur, qualis fuerit hujus Felicis hæresis. Quod si ex illis duobus locis quis conjicere velit, ut dicat ab hoc Felice fuisse hanc hæresim appellatam Felicianam, non repugno: quamquam scio ante hunc Felicem non defuisse qui hunc errorem docerent. Nam constat ante Constantinum Papam, cujus tempore fuit hic Felix, per centum annos, & eo amplius fuisse beatum Gregorium Papam hujus nominis primum. At beatus Gregorius Serenum quemdam Episcopum Massiliensem per epistolam redarguit, quod inconsiderato zelo sanctorum imagines fregerit, timens ne à populo adorarentur. Et beatum Gregorium plusquam centum & quinquaginta annos præcessit Epiphanius Cyprus. Is autem in quadam epistola ad Joannem Episcopum Hierosolymitanum, circa finem epistolæ dicit, se scidisse velum quoddam, quod pendere viderat in foribus cuiusdam Ecclesiæ. Scidit autem illud eo, quod habuerit imaginem Christi, aut alicujus hominis sancti (non enim meminit cum hæc scriberet, cujus fuerit imago) dicitque esse contra auctoritatem scripturarum, in Ecclesia Christi imaginem hominis pendere. Ecce ad quæ tempora hunc redacimus errorem. Verum etsi duo Episcopi ita senserint, non tamen sunt hac de causa de hæresi notati, quoniam res non erat adeo aperta, nec de illa re (quod sciam) umquam Ecclesia illo tempore definierat: quapropter liberum tunc eis erat, citra hæresim notam ita sentire. Deinde ita sentientes, non pertinaci animo suæ sententiæ ad hæserunt, ut parati non essent Ecclesiæ aliud docenti obtemperare. Hujus hæresis fautores fuere plures Græcorum Imperatores. Nam Leo tertius Imperator Constantinopolitanus, ob hanc hæresim (Platina teste) à Gregorio Papa hujus nominis tertio, & Imperio, & communione fidelium privatur. Constantinus quintus Imperator, qui elephantia morbo correptus interit, huic adhæsit hæresi. Eadem fuit Leo quartus Imperator hujus Constantini filius. Uxor tamen istius Leonis Irene dicta, Leone defuncto, curam gerens Imperii, nomine filii, videlicet Constantini sexti, Concilium in Nicæna urbe secundum congregari fecit, in quo à trecentis & quinquaginta Episcopis, eodem convenientibus, definitum est, ut qui sacras imagines delendas dicerent, perpetuo anathemate notarentur. Hanc tamen Ecclesiæ definitionem Constantinus sextus, grandævus factus malorum hominum per-

suasione deceptus, recipere noluit. Et hæc res fuit una ex præcipuis causis propter quas à Græcis Imperatoribus defecerunt Latini. Hunc errorem post multa tempora suscitavit Vvaldenses, quibus (ut alias semper) consentiunt Vviclephisti. Hunc errorem jam sepultum ab inferis revocarunt hoc sæculo in quibusdam Germaniæ partibus, quidam Carolostadius, & alius Balhafar Hiebmajer, Lutherani, quamquam in hac parte à magistro eorum Luthero defecissent, quoniam hic sanctorum imagines probar. Hæc hæresis facile convincitur, si consideremus quo pacto ex præcepto Domini imagines apud Judæos fuerint, quibus tamen districtius inhibuerat, ne sculptile haberent. Nam cum præcepisset Moyssi, (Exod. 15.) ut faceret propitiatorium de auro mundissimo, statim subiungit, dicens: *Duos quoque Cherubim aureos, & productiles facies, ex utraque parte oraculi. Cherubin unus sit in latere uno, & alter in altero.* Ecce hic vides imagines Cherubin, & non in loco vulgari, sed in propitiatorio, quod erat operimentum arcæ testimonii. Præterea, cum populus Israel ob murmurationes quas adversus Deum, & Moysen dixerat, serpentium morsus pateretur, Moyses pro populo orat ad Dominum, cui Dominus ait: *Fac serpentem, & pone eum pro signo. Qui percussus aspexerit eum, vivet.* Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo. (Num. 21.) Quem cum percussus aspiceret, sanabatur. Ecce iterum aliam imaginem ex præcepto Domini factam, cuius usus non fuit prorsus inutilis, cum ad ejus aspectum à serpentibus percussus, sanabatur. Hunc tamen serpentem æneum Ezechias rex confregit postea, non quia malum erat talem imaginem retinere, sed quia videbat populum honores divinos illis impendere, tamquam aliquid numinis esset in eo. Hanc autem esse causam quare illum rex confregit, ipsa Regum historia satis aperte declarat, dicens: (4. Reg. 18.) *Ipsè dissipavit ex ælæsa, & contrivit statuas, & succidit lucos, confregitque serpentem æneum, quem fecerat Moyses. Siquidem usque ad illud tempus filii Israel adolebant illi incensum. Vocavitque nomen ejus Nahastham.* Vides causam quare contractus sit serpens, quia videlicet filii Israel adolebant illi incensum. Consideraverat namque sapiens Rex populam esse ad idolatriam pronom, utpote qui non semel tantum aut iterum, verum sæpissime idola colerit: à quo errore credens, non populam aliter revocare, quam si serpentem confregisset, ideo tunc merito confregit. Et ne ex serpente contracto occasionem doloris haberent, credentes se aliquid numen perdidisse, nomen serpenti imposuit, quo auditu cognoscerent, & intelligerent non esse id quod putabant. Unde Angelomus Monachus vetustus auctor in Stromatibus suis super libros Regum, hunc locum exponens, ita ait: *Vocavitque nomen ejus Nahastham.* Siquidem Nahasthan interpretatur æs eorum: ut quem illi pro numine colebant, in dictis ejus metallum eum esse, non Deum agnoscerent. Hæc Angelomus. Si ergo populus Christianus esset, nunc æque pronus ad idolatriam, ut tunc fuit populus Israel, nec aliter posset ab errore revocari, quam imaginibus contractis, credendum eas merito debere confringi. Illa enim quæ necessaria non sunt, etsi bona quamvislibet sint, sæpe tamen tolluntur, aut prorsus abrogantur propter mala quæ inde oriri cognoscuntur. Sic ergo etsi imaginum usus sit bonus & Ecclesiæ utilis, si tamen inde idololatria oriatur, cui aliter judicio majorum obviari non posset, quam imagines confringendo, tunc justum esset, ut ex im-

perio majorum tollerentur, aut confringerentur, & non ex libera cuiuscumque hominis voluntate. At nunc Christianus populus non est ad idolatriam pronus, ut populus Judaicus fuit, quoniam nec initiatus est umquam Beelphegor, nec coluit Astarten Deam Sidonio, nec coluit Baal, neque idolis templa construxit: quapropter non est nunc aliqua urgens causa propter quam imagines confringi debeant, sicut tunc fuit ut confringeretur serpens, quoniam etsi unus aut alter simplicitate quadam deceptus erret, ille docendus est, & non propter illum imagines sunt prorsus tollendæ. Leges siquidem & statuta, & non paucorum numerum, sed majori populi multitudine prospiciunt. Hæc adeo late digessimus, quoniam ex hoc Ezechie regis facti merito laudando, hæretici volunt suum defectum errorem probare. Cum autem rem aperissime exposuerimus, patebit jam manifeste quam inani fundamento nitantur. Sed jam ad confirmandam nostram sententiam redeamus. Salomon in templo fecit Cherubin, & palmas & malogranata, & in mari æneo posuit duodecim bobes, & in basibus laterum leones cum bobus. Neque in harum rerum pictura aut sculptura Salomon reprehensus est, quinimo mirifice laudatus. Si ergo tunc licuit duodecim bobes sculptere, cum magis esset de idololatria timendum, cur non licebit duodecim Apostolos pingere, quorum illi duodecim bobes figuram gerebant? Si licuit serpentem exaltare coram populo ad idolatriam pronom, ut ex illius aspectu filii Israel à serpentium moribus liberarentur, cur non licebit nunc Christum in cruce exaltatum depingere, ut ex illius imaginis aspectu reducamus ad memoriam immensa beneficia quæ generi humano in cruce moriens exhibuit? Si umbras licuit pingere, cur non licebit pingere corpora? Rursus imaginum usus utilis est, quoniam imagines sunt idiotarum literæ, quas aspicientes, in illis tamquam in libris scriptis legunt, & ad memoriam per earum aspectum reducunt ea, quæ alias in memoriam non venissent. Videntes enim historiam depictam quæ representatur homo nudus columnæ alligatus, & multis plagis vulneratus, & alios à dextris & sinistris ejus, qui vicissim illum flagellatæ contendunt, cum hæc, inquam, aspiciamus, recordamur Deum pro nobis hominem factum similia in carne passum, quod in memoriam cum venerit, ministratur nobis causa compassionis, & dilectionis, eo quod pro nobis talia passus est. Nec ob aliam causam veneramus imagines quam quod nos in exemplaris memoriam venire faciunt, & inde affectus nostros movere possunt. Non quod talis adoratio in sola sita imagine, sed quia transit ad id cuius est imago. Nam (ut beatus Basilus ait) honor qui deferretur imagini refertur ad prototypum. Quapropter non est quod de idololatria timeamus, si simplices & idiotæ doceantur non esse sistendam mentem in imagine, cum coram ipsa procedimus, sed hoc commodum imagines habere, quod nostrum intellectum excitant ad cognoscendum & amandum illa quorum sunt imagines. Si ergo literæ legentibus permittuntur, cum etiam sacre literæ in maxima veneratione habeantur, cur non etiam imagines permittantur, etiam si in pretio sint habitæ, modo non ultra justitiam? Pictura enim Græce topographia, id est, viva scriptura vocatur eo quod imago sit quasi alterum scripturæ genus. Cujus rei aperissimum est testimonium, quod in ea parte mundi quam Hispani immensa & diuturna navigatione versus occidentem ultra columnas Herculis navigantes, sub Carolo hujus nominis primo Hispaniarum rege, & Cæsa-

re ejusdem nominis quinto, invenerunt: nulla apud homines illius terræ sunt literæ reperitæ, sed imaginibus loco litterarum utebantur. Imagines siquidem taliter pingebant, ut res possent quas voluissent aperte significare. Et hoc non in uno aut in altero loco, sed cum ultra sexcentas leucas per terram perrexerint, nulla umquam litterarum vestigia invenerunt, sed solum imaginum usum. Neque ascribendum est eorum rusticitati, cum sit gens aliqui vivacissimi ingenii, & quæ in aliquibus artibus mechanicis subtilissime operetur, & civitates habeat frequentissimi populi. Nam de Temistitam dicunt qui videntur, esse oppidum habens plusquam ducenta millia domorum. Et cum hæc omnia adfuerint, literæ tamen deficiebant, solum imaginibus contenti. At nunc per Hispanos qui coloniam ibi fecerunt, præcipue per fratres minores, qui circa illos magnifice laborant, literæ jam traditæ sunt, ita ut homines illius terræ propriam linguam litteris Latinis scribant. Hoc in medium adferre placuit, quoniam efficacissimum argumentum mihi videbatur ut probarent imagines locum tenere litterarum, & per consequens æque ut litteras posse prodesse. Si ergo imaginum usus est utilis, neque usquam lege divina prohibitus, immo comprobatus, ut ostendimus, convincitur inde aperissime ut malum sit imagines ex Ecclesia tollere. Deinde si nullum esset ad hujus rei confirmationem aliud argumentum, quam Ecclesiæ universalis usus, vel hoc solum esset sufficiens, præsertim cum imaginum usus non sit recens in Ecclesia, sed vetustissimus, & ab ipsis Apostolis ad hæc usque tempora continuo decursum servatus. De hac re testimonium perhibet Eusebius Cæsariensis, qui in septimo libro historiarum Ecclesiasticarum capite 4. de Cæsarea Philippi civitate loquens, ita ait: *Verum quia urbis hujus fecimus mentionem, justum videtur commemorare etiam illud in ea quod historia dignum duximus: Mulierem quam sanguinis profusio laborantem à Salvatore curam Evangelii tradiderunt, hujus urbis civem constat fuisse, domusque ejus in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus vero domus ipsius, basibus quaedam in loco adituore collocata monstratur, in qua mulieris ipsius velut genibus provolute palmasque superpliciter tendentis imago are videtur expressa. Astarte vero alia ex ære nihilominus fusa statua, habita viri, stola compe circumdati, & dexteram mulieri porrigentis. Hujus ad pedem statua, è basi herba quaedam nova specie nascitur, quæ cum exorta fuerit, exerescere usque ad stola illius ærei indumenti fibriam solet. Quam cum summo vertice cretens herba contigerit, vires inde ad depellendos omnes morbos languoresque conquirat, ita ut quæcumque illa fuerit infirmitas corporis, haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, nihil omnino vitium generans si antequam æræ fibris summitatem crescendo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinem vultus Jesu formatam tradebant, quæ permansit ad nostra usque tempora, si cut ipsi oculis nostris infeximus. Et nihil mirum si hi qui ex gentilibus crederant, pro beneficiis quæ à Salvatore fuerant consecuti, hujusmodi velut munus videbantur offerre, cum videamus etiam nunc Apostolorum Petri & Pauli, & ipsius Salvatoris imagines designari, tabulasque depingi. Sed & antiquas ipsorum imagines à quibusdam confirmatas nos vidimus. Hæc etiam Eusebius. Hanc autem statuam fuisse à Juliano apostata in invidiam Christi destructam, historia tripartita refert, quæ lib. 6. & cap. quadragésimo primo sub no-*

mine Socratis de eodem Juliano Imperatore loquens, ita ait. Cum enim cognovisset in Cæsarea Philippi civitate Phœnicæ, quam Paneada vocabant, insigne Christi esse simulacrum, quod mulier illa sanguinis liberata profusio constituerat, eo deposito suam ibi statuam collocavit. Quæ violente igne de cælo cadente, circa ejus pectus divisa est, & caput cum cervice una parte dejectum, atque in terra fixum, reliqua vero pars hætenus superstit, & fulminis judicium reservavit. Statuam vero Christi tunc quidem pagani trahentes confregerunt, postea vero Christiani colligentes in Ecclesiam recondiderunt, ubi hætenus reservatur. Hæc in historia Tripartita Casiodorus ex Socrate. Quid ergo impii hæretici imagines ab Ecclesia tollere audent, quarum usum tantis miraculis Deus confirmavit, & Ecclesia Catholica ab ipsis Apostolorum temporibus (teste Eusebio) usque ad hæc tempora consecravit? Demum hæc hæresis de tollendis imaginibus in pluribus Conciliis damnata est, videlicet in Concilio Nicæno secundo, quod sub Irene Imperatrice & Constantino Imperatore ejus filio celebratum est, & septima Synodus appellatur; & in Concilio Francfordiensi sub Adriano Papa hujus nominis primo, in quo summi Pontificis auctoritate præfederunt Theophylactus & Stephanus Episcopi. Verum opus est ut adversariorum objectionibus respondeamus. Primo objiciunt nobis quod Deus in Exodo & Deuteronomio districte prohibet omnia simulachra, dicens: *Non facies tibi sculpsile, neque omnem similitudinem quæ est in caelo desuper, & quæ in terra desubsum, neque eorum quæ sunt in aquis sub terra.* Cui respondemus, illam prohibitionem à Deo esse factam causa vitandæ idololatricæ, ita ut ad hunc finem intelligantur omnia simulachra esse prohibita, non ut non habeantur ut fiant absolute, sed ut non fiant ad colendum ea. Hunc autem esse veram litteræ sensum, ex præcedentibus & sequentibus facile convincitur. Nam antequam talem prohibitionem in Exodo faciat, hæc verba præmittit: *Non habebis Deos alienos coram me,* post quæ verba immediate sequitur prohibitio simulacrorum: qua prohibitionem facta, continuo subjungit de illis loquens: *Non adorabis ea neque colas.* Itaque ex præcedentibus & sequentibus verbis colligimus ad hunc finem prohiberi simulachra, ne videlicet pro diis habeantur. At nos cum imagines colimus, non illas tamquam Deos veneramus, quoniam nostram adorationem (ut diximus) non ad illas, sed ad earum exemplam referimus. Secundo objiciunt illud verbum Christi apud Joannem cap. 4. *Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.* Nam & pater tales querit, qui adorent eum in spiritu. Unde concludere nituntur hæretici, non esse opus imaginibus, quia eum illas colimus, non spiritu adoramus, sed corpore. Faemur quidem veram & potissimam adorationem esse in spiritu, cum videlicet fide, spe, & charitate (ut Augustinus ait) tendimus in Deum: sed quoniam intellectus noster aliquando dormit, Dei oblitus, & affectus tepidus est, non prout decet Deum amans, ideo oportet aliquibus rebus exterioribus intellectum excitare, ut per earum aspectum & considerationem ad Dei memoriam reducatur intellectus, & inflammetur affectus. Contra hanc hæresim scripsere olim, Gregorius Papa hujus nominis tertius, & Adrianus Papa hujus nominis primus, & Joannes Monachus tempore Gregorii Papæ tertii. Verum opera istorum non vidi, sed solo testimonio Joannis Trithemii hæc habeo, qui in suo catalogo scriptorum Ecclesiasticorum de præfatis viris refert illos contra hanc

hæresim scripsisse. Beatus Damascenus in libro quarto de fide orthodoxa, capite decimo septimo, nonnihil de hac re differit. Thomas Vvalden. in suo libro de sacramentalibus titulo decimonono copiosius adversus hanc hæresim disputat. Nos etiam superius in titulo de adoratione, hæresim primam, plura diximus, quæ huic loco congrue adaptari possunt, ad quem locum accedet lector, ex quo plura haurire poterit, si velit.

Secunda hæresis asserit imaginem Dei ad quam homo factus est à Deo, esse corpori impressam, & non animæ. Hanc hæresim inter alias recenset Philaster Brixianus Episcopus in suo opere de hæresibus; nec tamen prodit quis illius fuerit auctor. Beatus Augustinus in suo libello de hæresibus, ad Quodvuldeum, capite septuagesimo sexto, hujus hæresis post Philastrum meminit: sed auctorem illius etiam non indicavit. Quid autem hujus auctorem, ut sic sentiret, moverit, mihi non constat, quia nec Augustinus nec Philaster apud quos eam legi, aliquid de hoc dixerunt. Ego tamen arbitror hunc errorem ex alio derivari, quo docetur Deum esse corporeum, & habere membra omnia corporis, quemadmodum homo habet: & qui sic sentiant (ut ego existimo) inde arguant Dei imaginem esse in corpore hominis, & non in anima. Et huic nostræ suspicioni aperte favet Joannes Casianus, qui in suis collationibus, decima collatione, de Antropomorphitarum hæresi differens, ait hujus hæresis patronos ideo asserere Deum esse corporeum, quia scriptura dicit hominem esse ad Dei imaginem factum. Sed illud errorem jam nos Deo juvante apertis scripturæ testimoniis supra destruximus, in titulo De Deo, hæresi secunda. Ex cujus hæresi impugnatione, hæc, quam in manibus habemus, facile mea sententia prosternitur. Nam si Deus corporeus non est, neque membra habet ut homo, fieri non potest ut homo secundum corpus Dei imago dicatur. Præterea res quælibet ideo alterius dicenda est imago, quia illius præcipuas partes repræsentat: quoniam si minimam illius partem solum referret, immerito diceretur imago. Nullus enim diceret Petrum esse Joannis imaginem ob hanc solum causam, quod nævum illum in maxilla Petrus habet, aut berruam in fronte, quemadmodum Joannes habet. Si autem similes oculos habet, & similia labra, similem genarum colorem, simili modo frontem contrahat, similem habeat vultum, similia etiam reliqua corporis delineamenta, merito dicitur Petrum esse Joannis imaginem, præsertim si est ad illius imitationem factus: quia principales illius partes exprimit ac repræsentat. At, quæ in Deo sunt præcipua (si inter infinite perfecta unum alio potest esse principalis) sunt intelligentia, & memoria, & voluntas. Nam super hæc tamquam super bases aliquas fere reliquæ omnes divinæ perfectiones fundantur. Nam super voluntatem illius divina fundatur omnipotentia. Propterea siquidem Deus omnipotens dicitur & est, quia omnia quæ vult, potest; neque aliquid nisi ipso volente, aut permittente fieri potest. Si Deus intellectu careret & voluntate, neque sapiens esse posset, neque prudens, neque justus, neque misericors, neque creator, neque gubernator, neque rector. Fieri enim non potest ut bene & plene gubernet, qui non intelligit neque vult. Intellectus ergo & voluntas sunt quasi quedam bases & fundamenta omnium divinarum perfectionum. Homo autem secundum animam habet intellectum, memoriam & voluntatem, non secundum corpus. Anima enim intelligit, non corpus. Anima meminit, non corpus. Anima vult, non corpus. Nam corpus absque anima non

lum

lum hæc, sed neque alios vitæ actus exercere potest. Non enim potest videre, audire, loqui, comedere ambulare, aut alia id genus facere. Ex quibus colligimus hæc omnia cum agit, ab anima vires suas sumere. Cum ergo sola anima habeat intellectum, memoriam & voluntatem, consequens est, ut secundum solam etiam animam Dei imaginem homo portet. Rursum, si Dei imago est in corpore hominis, & non in anima, oporteret ut alia bruta animalia quæ similem homini habent sui corporis figuram (qualia in mari aliqua esse dicuntur) imaginem Dei portent, & sint ad imaginem Dei facta, quemadmodum homo. Huic tamen sententiæ scriptura sacra apertissime contradicit. Nam postquam Deus creaverat cete grandia, & omnem animam viventem atque motabilem quam produxerat aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suum: postquam etiam fecerat bestias terræ juxta speciem suam, & jumenta & omne reptile terræ in genere suo, ad hominis creationem deveniens, dixit Deus: *(Gen. 1.) Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, ut præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs universæ terræ, omnique reptili quod movetur in terra.* De nullo autem animali dictum est quod factum sit ad imaginem Dei, nisi de solo homine. Si autem Dei imago esset in corpore hominis impressa, haberent etiam illam Dei imaginem alia bruta animalia quæ homini secundum corpus assimulantur. Potuissent pro hac re plura sanctorum testimonia coacervare, verum nolui in remanifestissima nimia proluxitate gravare lectorem.

INDULGENTIA.

Indulgentias quas Pontifices peccatoribus præstant, condonando videlicet illis poenam, ad cujus tolerantiam peccator obligatur etiam remissa culpa, multo hæretici contemnunt atque irridunt. Vvaldenes namque asserunt Papam nullam prorsus habere potestatem indulgentias concedendi: quasi si concesserit, dicunt nullius esse virtutis. Hunc errorem etiam docuit Joannes Vvicleph, qui nunquam à Vvaldensibus desicit. Hi quo suum errorem confirmant, alium magis execrandum errorem docent. Dicunt enim nullum esse purgatorium ignem, & inde deducunt nullas etiam esse indulgentias. Post istos tamquam illorum hæres successit in eodem errore Lutherus, quamquam hic ex alio fonte non minus vitiatum suum deducit errorem. Lutherus siquidem purgatorium admittit, tamen negat ullam fore pro peccatis satisfactionem. Dicit enim non esse obligatum ad allevius poenæ satisfactionem, qui à culpa fuerit absolutus, sed cum primum fuerit à culpa solutus, dicit etiam esse liberum ab omni poena. Et hinc colligit Lutherus indulgentias nullius esse momenti, & dicit eas esse pias fraudes fidelium. Adversus hunc errorem paucis verbis contendam, quoniam inter omnes res de quibus in hoc opere disputamus, nulla est quam minus aperte sacræ litteræ prodiderint, & de qua minus vetusti scriptores dixerint. Neque tamen hæc occasione sunt contemnendæ, quod earum usus in Ecclesia videatur fere receptus, quoniam multa sunt posterioribus nota, quæ vetusti illi scriptores prorsus ignoraverunt. Nam de transubstantiatione panis in corpus Christi, rara est in antiquis scriptoribus mentio: de processione Spiritus Sancti à Filio, multo rarior: de purgatorio fere nulla, potissimum apud Græcos scriptores. Qua de causâ usque in hodiernum diem purgatorium non est à Græcis creditum. Quis tamen nisi hæreticus hæc negare audebit, quia apud præfatos auctores hæc sub talibus nomi-

minibus non commemorantur? Ecclesia enim quotidie proficit in membris suis, Deo eam quotidie magis illustrante. Quapropter Ecclesia comparatur aurora. *Quæ est ista* (inquit Cant. 6.) *quæ progreditur quasi aurora?* At aurora in suo ortu remissam habet lumen, quod temporis progressu augetur: sic Ecclesia. Unde non dubio quin etiam multa sint à posteris clarius & apertius inveniendæ, quæ nobis sunt profus nunc ignota. Quid ergo mirum si ad hunc modum contingerit de indulgentiis, ut apud præfatos nulla sit de eis mentio? præcipue quod tunc magis fervebat Christianorum charitas, ut parum esset opus indulgentiis. Plures anhelabant ad martyrium. Pauca erant hominum scelera, & si quod erat, gravissima canonum punitione emendabantur. Hic in præfati vita satisfacere volebant, nihil volebant in futurum puniendum relinquere, quapropter non est mentio ulla indulgentiarum. Istis autem temporibus transiit multorum charitas, & ideo plura committuntur peccata, & pro commissis minorem volunt facere satisfactionem, ideo necessarium fuit ad indulgentias tamquam ad asylum confugere, ut aliquid daretur peccatoribus adiutorium. Adde quod non est tam recens indulgentiarum usus, quantum isti hæretici exprobant. Nam apud Romanos vetustissimus prædicatur illarum usus, ut ex stationibus Romæ frequentissimis colligi utcumque potest. Et de beato Gregorio Papa hujus nominis primo fertur quod aliquas suo tempore concesserit. Verum etsi pro indulgentiarum approbatione sacræ scripturæ testimonium aperit desit, non tamen ideo contemnendæ erant, quoniam Ecclesiæ Catholicæ usus à multis annorum sæculis receptus, tantæ est auctoritatis, ut qui illum contemnat, hæreticus merito censetur, potissimum quod talis usus non fortuito casu Ecclesiæ irrepit, sed per Ecclesiæ definitionem sit introductus. Concilium siquidem Lateranense sub Innocentio tertio celebratum ad reprimendam quorundam Abbatum temerariam audaciam, declaravit abbates non posse illo pacto indulgentias concedere, sed hoc munus dicit solis Episcopis esse à Deo concessum: verum ne ex facili earum concessione vilescerent, aut peccatores indulgentiis fidentes, ad satisfactionis operam tepidiores essent, ipsis Episcopis leges præscribuntur, ut ultra certum numerum indulgentias non concedant. Hujus autem Concilii decretum ponitur in volumine epistolæ decretalium in titulo De penitentiis & remissionibus, in eo capite quod incipit, Cum ex eo, &c. Concilium Constantinense sessione octava damnavit quadragintaquinque articulos Joannis Vviclephi, inter quos unus est ad hanc rem pertinens. Nam quadagesimus primus articulus ejus ita dicit: *Fatum est credere indulgentias Papæ & Episcoporum. Qui articulus simul cum aliis una super omnes lata sententia damnatus est.* De hac rei scriptis Rossensis in illo opere quod contra Lutheri captivitatem Babyloniam ædificat. Scribit etiam Jacobus Latomus in quodam opere quod pro assertionem determinationis facultatis Lovanienfis contra Lutherum fecit. Tubertinus quidam scripsit de hac re fusiis adversus Lutherum, sed meo judicio minus ornate, & multo minus exacte quam Rossensis rem absolvit. Joannes Eckius in suo Enchiridio locorum communium adversus Lutheranos, capite vigesimo quarto, quantum Enchiridii forma patiebatur, de hac re disputat. Si vero alio longiori tractatu de hac re differuis, mihi non constat. Audio tamen eam multa adversus Lutherum scripsisse.

IN

IN FERNUS

Inter ceteros errores quos frater Bernardus de Lutemburgo, in suo catalogo hereticorum Almarico impingit, unus est quod Almaricus dixit nullum esse infernum, sed qui habet peccatum mortale, illum dicit habere in se infernum. Guido refert Albanenses sentire, non esse alias in infernis penas, quam illas quas in hoc mundo experimur. De Hermano Ristlich dicit Cathalogus, illum dixisse nullum prorsus esse infernum. Et certe quantum ad Almarici sententiam, ut verum fateamur, una & maxima inferni pena est conscientie propriæ accusatio, quæ semper peccatorem oppugnat, semper illum pungit, neque usquam cessat. Et hanc conscientie accusationem multi nomine vermis putant intelligi. Unde beatus Hieronymus exponens illud Esaiæ, (cap. ult.) *Vermis eorum non morietur, non esse alias in infernis penas, quam illas quas in hoc mundo experimur. De Hermano Ristlich dicit Cathalogus, illum dixisse nullum prorsus esse infernum. Et certe quantum ad Almarici sententiam, ut verum fateamur, una & maxima inferni pena est conscientie propriæ accusatio, quæ semper peccatorem oppugnat, semper illum pungit, neque usquam cessat. Et hanc conscientie accusationem multi nomine vermis putant intelligi. Unde beatus Hieronymus exponens illud Esaiæ, (cap. ult.) Vermis eorum non morietur, & ignis qui non extinguetur, à plerisque conscientia accipitur peccatorum, quæ torquetur in suppliciis confitutos, quare vitio suo atque peccato carerint electorum bono, juxta illud quod dicitur: (Psalm. 13.) *Versatus sum in miseria, dum insigetur mihi spina. Et in proverbii: (cap. 25.) Tinea est cor intelligens. Hæc Hieronymus. Et hanc conscientie accusationem Ebnici, tanquam maximam penam horruerunt. Nam Seneca epistola decimafexta ad Lucium, ait: Prima est & maxima peccantium pœna, peccasse. Et Juvenalis satyra decima tertia de eadem peccati conscientia, ita ait:**

*Exemplo quodcumque malo committitur, ipse
Displicet auctori. Prima est hæc ultio, quod se
Iudice, nemo nocens absolvitur.
Et postea.
Cur tamen hos tu
Evassit putes, quos diri conscientia facti
Mens habet attonitos? & surdo verberis cadit
Oculum quatiente animo, tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, & multo scævior illis,
Quas & Cæditiis gravis invenit, aut Rhadamanthus,
Nocte dieque suum gestare in pectore testem.*

Verum etsi hæc magna sit pœna, & una, ex gravibus quæ sunt in inferno, non tamen in hoc sæculo æque mentem cruciat, ut post hanc vitam cruciabit, quoniam sicut tunc apertius & clarius quisque suam peccatum agnosceret, ita hæc peccati conscientia acrius punget: quapropter etsi homo peccator à sui peccati conscientia in hoc sæculo torqueatur, non tamen ideo dicendum est, ut hic patiat infernum. Deinde etsi acerbissima pœna sit hæc peccati conscientia, sunt tamen aliæ æque graves, quas in hoc sæculo non experiuntur peccatores: quapropter dici non potest peccatorem hic in seipso habere infernum, cum multa alia resistent toleranda, puta ignis, & vermis, fumus sulphureus, tenebræ. Esaias ait: (cap. ult.) *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quod si hæc Esaiæ verba dicit debere intelligi de illo verme conscientie, qui mentem continuo morfu rodit. Sapientis verba producimus qui rem apertius exprimit, dicens: (Eccle. 7.) *Vindicta carnis impii, ignis & vermis. Quæ verba nullo pacto possunt de verme conscientie intelligi, quoniam non dixit, vindicta animæ impii, sed dixit: Vindicta carnis impii, ignis & vermis. Et in libro Judith: (cap. 6.) *Dabit ignem & vermes in carnes eorum, ut urantur & sentiant usque in sempiternum.***

A De tenebris damnatorum testatur Job, (cap. 30.) nomine illorum dicens: *Præsolabatur lucem, & eruperunt tenebræ. Et iterum clarius: (cap. 38.) *Auferetur ab impiis lux. De sulphureo autem fumo testatur David, dicens, (Psalm. 10.) *Pluet super peccatores loquos, ignis & sulphur, & spiritus proclamarum pars calcis eorum. Et vox tertii Angeli in Apocalypsi ait: (cap. 14.) *Si quis adoraverit bestiam, & imaginem ejus, & acceperit charitatem in fronte sua, aut in manu sua, hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne, & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum agni: & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum. Et ipsemet infernum, vocatur in eodem libro stagnum ignis & sulphuris. (Apoc. 19.) Nam de malis loquens, ait: *Veni miseri sunt hi duo in stagnum ignis ardentis & sulphuris. Quid ergo impius Almaricus, & Blaphemi Albanenses docere audent, non esse alibi infernum, quam in hac vita? Ego credo, quod nunc aliter sentiunt. Nam cum inferni pœnas jam experiantur, existimo eos jam sentire alium esse infernum, & alias inferni pœnas ab illis, quas in hoc sæculo experiuntur.*****

B Secunda hæresis docet inferni pœnam non esse perpetuam. Hujus hæresis principem fuisse Origenem, testantur omnes qui de hæresi ejus scripserunt. Philaster narrat fuisse quemdam hæresim dicentem, quod Christus suo descensu ad inferos, hoc illis indulserit, ut ibidem contentes salventur. Hujus tamen hæresis nullum offendit auctorem. Armeni (ut Guido refert) asserunt Christum, cum ad inferos descendit, omnes animas inde eduxisse. Hanc hæresim recensit Augustinus inter alias, sine tamen nomine Auctoris. Nos autem istorum sententiam cum Origenis errore conjungimus, quoniam aliquantulum est illi vicina, & eodem proferunt testimonio. Cum enim ostenderit inferni pœnam esse perpetuam, actum est de his duobus erroribus. At pœnam inferni esse perpetuam aperitissime sacre litteræ docent. Nam illa testimonia quæ adversus proxime citatam hæresim protulimus, fere omnia ad adversus istam hæresim pugnant. Illud enim Esaiæ aperitissimum est, & alterum ex libro Judith, & aliud ex Apocalypsi, quæ non est opus nunc repetere, ne chartas frustra impleamus. Præter testimonia sunt alia ex Evangelii. Ipsemet veritatis magister apud Marcum loquens, (cap. 9.) ait: *Si scandalizaverit te manus tua, abscinde illam. Bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum. Bonum est tibi claudum introire in vitam, æternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quod si oculus tuus scandalizat te, ejice eum. Bonum est tibi lulum introire in regnum Dei, quam oculos habentem mitti in gehennam ignis, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et ecce vides Christum uno orationis contextu, ter docentem pœnas inferni esse perpetuas. Præterea illud est aperitissimum, quod minatur, se in die judicii peccatoribus dicturum: (Matth. 25.) *Ita maledicti in ignem æternum, qui preparatum est diabolo, & Angelis ejus. Nec opus est plura testimonia adferre, cum ista sint aperitissima. Qui de hac re plura posse cupit, videat ea quæ supra diximus in titulo De beatitudine hæresi tertia, quoniam illo loco hunc errorem Origenis aperitius enarravimus.**

Ter-

Tertia hæresis est, quæ negat Christum ad inferos descendisse. Hujus erroris non meminit Augustinus, neque Philaster. Isidorus tamen illum inter hæreses recenset, quamvis nullum hujus erroris producat auctorem. Hæc autem sententia convincitur hæreses, per id quod Sapiens sub nomine sapientie, hoc est filii Dei, ait: (Eccle. 24.) *Penetrabo (inquit) omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes spectantes in Domino. Quod si hoc testimonium quicumque allegorici ludens alio detorqueat, & dicat sapientiam penetrasse, & penetrare omnes inferiores partes terræ cognitione sua, quæ tanta est, ut nihil illum latere possit, sed omnia quantumlibet nobis abscondita, nuda tamen & aperta sunt oculis ejus: saltem illud Pauli est satis apertum, quod de ascensione Christi dixerunt, ait: (Ephesi. 4.) *Quod autem ascendit, quid est nisi quia descendit primum in inferiores partes terræ? Et Petrus Apostolus in die Pentecostes recepto jam Spiritu Sancto, de Christo coram populo prædicans, (Act. 2.) ita dicit: *Quem Deus suscitavit, solutus doloribus inferni, juxta quod impossibile erat tenere illum ab eo. David enim dicit in eum: (Ps. 15.) *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commovear. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea, in super & caro mea requiescet in spe: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Præterea in Symbolo Apostolorum dicitur: Descendit ad inferos. Et Concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, hoc idem definit. Nam de Christo redemptore nostro loquens, ita inquit: Qui etiam pro salute humani generis, in ligno crucis passus & mortuus, descendit ad inferos, resurrexit à mortuis, & ascendit in Cælum. Sed descendit in anima, & resurrexit in carne, ascendit pariter in utroque. Hæc Concilium Lateranense. Quæ verba habentur in libro decretalium, in capite Firmite. De summa Trinitate, & fide Catholica. Et certe is unus locus est, quo maxime possimus Lutherum redarguere, qui scripturæ sacre testimonia vult esse aperitissima, sine ullis ratiocinationibus, aut collectionibus, sed quæ aperitissime sententiam doceant. Deinde ait nihil esse definiendum, quod non sit expressum in sacris litteris. Nullum etiam admittit judicem in contentione de rebus ad fidem spectantibus, nisi solam sacram scripturam. Et certe si ad hos gnomones sunt omnia examinanda, non oportebit dicere Christum ad inferos descendisse, quoniam hoc sacre litteræ non docent per verba adeo expressa, qualia ipse alibi à Catholicis petit. Numquam enim hæc verba referuntur in sacris litteris sub hac forma, Christus descendit ad inferos. Verum etsi hæc non reperiantur sub illa forma: reperiantur tamen alia quæ eadem cum illis significant, & ex quibus illa aperitissima collectio deducatur, quod satis est viro Catholico, qui captivare tenetur intellectum suum ad definitiones, & expositiones scripturæ, quas tradiderit Ecclesia, & non suæ tantum inniti prudentiæ.****

INIMICUS.

Gracorum error est, quo asserunt licitum esse decipere inimicum, nec esse peccatum aliquod si quis suo inimico damnum inferat, etiam si ad hoc faciendum perjuris, ut quovis mendacio juretur. Hæc omnia illis tribuit Guido, enarrans 25. illorum errorem. Et certe vix possum credere illos tam dementes esse, ut hæc sen-

tiant, quoniam illa sunt naturali legi aperitissime contraria, ita ut illam eorum sententiam gentilis, quisque Philosophus damnaret, nedom Christianus homo. Quis unquam non horret mendacium? Quis non execratur perjurium? Et hæc non solum cum amicis non sunt excusanda, sed neque cum inimicis: quia etsi in ballo licitum sit infidiis uti adversus hostes, non tamen mendacium licet illum decipere. In Levitico siquidem Dominus ait: (cap. 19.) *Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum. At quantumlibet quis sit alteri inimicus, proximus tamen est: quod vel ex eo convincitur, quod Samaritanus misericordiam faciens faciat, voce Christi iudicatus est proximus, quamvis Samaritani Judæis fuissent infensi. Præterea ex lege Evangelicâ nullus permittitur inimicus, quoniam etsi alter mihi inimicus sit, ego tamen tenor non esse illi. (Luc. 10.) *Non reddentes (inquit Petrus (1. Pet. 3.)) malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed à contrario benedictentes, quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. Et beatus Paulus in epistola ad Romanos: (cap. 12.) *Nulli malum pro malo reddentes. Et infra? Non vos defendentes charissimi, sed date locum ira. Scriptum est enim: *Mihi vindictam ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, & cibus illum esuriet, potum da illi: hoc enim faciens, carbonem ignis congies super caput ejus. Noli vinci à malo, sed vince in bono malo. Et in prima ad Thessalonicenses epistola, (cap. 5.) iterum ait: *Videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est sectemini invicem, & in omnes. Denique ipse veritatis magister Judæorum errorem corrigens, ait: (Matth. 5.) *Audistis quia dictum est antiquis: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum? Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri, qui in Cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Sic ergo hoc modo vult Deus filios suos examinare, Græci convinctur non esse filii Dei, quia bene inimicis suis non faciunt, solum obsequantur.******

INJURIA.

Lutheri sententia est, non licere Christianis petere coram iudice injuriæ reparationem. Quapropter videtur mihi Lutherus non modicum de fermènto Pharisæorum habere, quoniam alligat onera gravia & importabilia, digito autem suo non vult ea movere. Nam qui dicit non licere petere coram iudice reparationem injuriæ, ipsemet si qua sibi ab aliquo inferatur injuria, impudenter, ne dicam atrociter, eam repellit? Unam certe injuriam centum acerbioribus propulsiat, & quod pejus est, etiam cum nullam receperit, mille convitiis afficit eum, qui vel extremis digitis esse terigerit. Vide qualis sit vulnus, quod nec tangi permittitur. Qui odit correptionem, ait Ecclesiasticus: (cap. 21.) *peccatoris vestigium est. Peccator est ergo Lutherus, quoniam non patitur corripi, non à quoquam admoneri. Cujus rei testimonium est aperitissimum, quod quicumque eum scripsit, aut corripuit, aut admonuit, si ve esset vic illustris, si ve plebejus, si ve Rex, si ve Imperator, Episcopus, aut Papa, mille injuriis est à Luthero affectus. Nam in serenissimum Regem Angliæ, qui satis modeste, prout regiam dignitatem decebat, adversus illum scripserat, nullo regie dignitatis habito respectu, mille opprobria, injectis, mille illum scommatibus subianavit. De his quæ adversus summum*

Cccc

Pon-

Tom. I.

Pontificem effugavit, melius est tacere, quoniam me pudet enarrare, quod illum pudum non est scribere. Quid ergo dices ad hæc Lutheræ? Si tibi licet injuriam injuria repellere; cur non licebit aliis injuriæ reparati- nem coram judice petere? Justum est certe, ut nemo sit iudex in propria causa. Quapropter si licet manibus propriis injuriam repellere, multo magis licebit per manus judicis injuriam propullare, aut jam illata reparati- nem petere. Qua de re mihi videtur non esse opus aliis argu- mentis ad hunc errorem revincendum, sed sufficere illa, que supra in titulo de bello contra eundem Lutheram proposuimus. Ibi enim probavimus bellum esse Christianis licitum, modo cætera ad sint que ad justum bellum exiguntur. Ad justum autem bellum requiritur, ut quod sine bello emendari potest, mediante bello non fiat. Justum est ergo, ut quis a iudice petat emendationem, quam ipse eam per bellum habere velit, si eam habere licet. At cum liceat eam petere ex bello (ut supra evi- cimus) licebit ergo etiam illam petere a iudice.

JOANNES BAPTISTA

Bernardus de Lutzemburgo in suo Cathalogo here- tiorum de Manichæis loquens, dicit illos ita de- larasse, ut dixerint Jonnem Baptistam, Christi Salvatoris nostri præcurso- rem, fuisse damnatum, eo quod non crederet in Christum. Nam cum Joannes in vinculis existi- tens, misit duos discipulos suos ad Christum, ut inter- rogarent illum: (Matth. 17.) Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Manichæi (ut illis Bernardus de Lutzemburgo tribuit) putant Jonnem Baptistam ex incredulitate hæc fecisse, & dixisse. Sed ego vix credere possum Manichæos ita infansisse, quamvis multa alia majoris dementia illos dixisse constat. Nam Philaster Bi- xienfis in suo libro de hæresibus, cum de Manichæorum hæresibus dixerit, nunquam hujus erroris meminit. Beatus Augustinus in libro de hæresibus, ad Quodvult- deum, capite 46. Manichæorum errores recenset, nec tamen hunc inter alios miscuit. Unde conjicio illos longe ab hoc errore fuisse: quoniam beatus Augustinus qui il- lorum errores optime noverat, quoniam illorum secta aliquando adhæserat, nequaquam hunc errorem tacuisset. Esto tamen illi ita senserint, quemadmodum de il- lis refert Bernardus de Lutzemburgo, non est opus, ut hac hæresi refellenda longam moram trahamus: cum sint tam aperta Christi Salvatoris nostri de ipso Joanne testimonia. Nam laudavit Joannem de fortitudine, & mentis constantia, cum dixit illum non esse arundinem vento agitatam, que ad omnem ventorum statum movetur. Commendavit illum a temperantia, dicens illum non esse mollibus vestitum. Ostendit illum longe esse ab adulatio- ne, cum dixit illum non esse in domibus regum, quoniam qui hujusmodi morbo laborant, cum regibus ver- sari solent. Et laudis argumenta multiplicans, dixit il- lum esse Prophetam, & plusquam Prophetam: dixit il- lum esse Angelum, eo quod angelicam vitam duceret: quia licet in carne, præter carnem tamen vivebat. Denique, ut coronidem eingeret, dixit: Inter natos mille- rum non surrexit major Joanne Baptista. Et hæc omnia dicta sunt a Christo Salvatore nostro de Joanne Baptis- ta eo temporis articulo, quo Manichæi Joannem peccat- se asserunt. Nam postquam Christus interrogationi per Joannis discipulos factæ respondit, illis absentibus con- tinuo post hæc laudum præconia de Joanne Baptista di-

xit. Ex quibus convincimus Joannem per illam interro- gationem minime (ut Manichæi dicunt) peccasse. Quod autem dicunt Joannem Baptistam ex incredulitate inter- rogasse, falluntur. Non enim suo nomine, & propter se interrogat, sed propter suos discipulos, quos in Christi fide nutantes videbat. Et propter hanc causam illos ad Christum mititavit, ut visis miraculis ab illo factis, in illius fide confirmarentur. Quod Christus cum optime nosset, nullum illis dedit responsum: sed se hæc coram illis ab eo factis miraculis, ad Joannem illos redire mandat, ut que viderant, illi renunciarent. Non certe ob aliam cau- sam, nisi ut inde Joannes discipulos suos, quos parum fideles esse noverat, apertius de fide Christi intrueret, & instructos confirmaret. Sic enim illam Joannis interro- gationem interpretatur beatus Joannes Chrysostomus, ho- milia 37. super Mattheum. Chrysostomus, ut alibi sem- per, ita etiam hoc loco imitatur Theophylactus. Hujus verba quia multo breviora sunt, hic referam. Non interrogat Joannes (inquit ille) quali ignorationis Christum. Nam quo pacto ignoraret, quum testatus sit. Hæc agnus Dei? Verum quia discipuli ejus invadebant Christo, ut pluribus argumentis certiores eos redderet, propter hoc misit eos, ut vel visis miraculis credant Christum Joanne majorem esse: & deinceps fingit se inter- rogare: Tu es qui venturus es? hoc est, qui expectatur in scripturis, in carne venturus. Hæc Theophylactus. Et de hoc satis.

Quantumlibet sit aliquis sceleratus, aut flagitiosus, nunquam illi dedit a quo laudetur, & scelus ejus compendatur: quoniam (ut est in Prover- bio) cicada semper est cicada chara, & fornicator forni- cæ. Hujus rei vel hoc est sufficiens testimonium, quod non desuere qui sceleratissimi Judæ facinus commen- daverint: quoniam Augustinus in libro de hæresibus, cap. 38. refert Cajanos sentire Judam fuisse divinum, & scelus illius beneficium existimare. Dicunt enim (in Au- gustinus ait) Judam præfuisse quantum generi humano Christi passio esset profutura, & ideo Christum Judæis tradidisse, ut per illius mortem genus humanum proficeret. Philaster tamen de his Cajanis sermonem faciens in suo libro de hæresibus, nihil tale illis tribuit, sed hanc hæresim postea enarrat nullo citato illius patrono. Tertullianus tamen in libello suo de hæresibus, hoc illis im- pingit, quos ipse vocat Chaldeos, & sunt illi iidem (ut suspicor) qui ab Augustino vocantur Cajani, quoniam iidem sunt illorum errores, qui ab Augustino tribuantur Cajanis, & quos Tertullianus impingit Chaldeis. Ad hunc errorem revincendum, vel illud testimonium suf- ficiens est, cum Dominus lavare volens pedes discipu- lorum suorum, dixit: (Joannis 13.) Vos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim (ait Evangelista) quisnam esset qui traderet eum, propterea dixit: Non estis mundi omnes. Ita- que Judas non erat mundus, cujus immunditiæ nullam aliam causam Evangelista designavit, quam quod Chris- tum tradere volebat. Et in Actibus Apostolorum, (cap. 1.) Petrus ait: Viri fratres oportet impleri scripturam, quam prædixit Spiritus Sanctus per eos David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum, qui connumeratus est in nobis, & sortitus est sortem ministerii hujus. Et quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera ejus. Si bona fuit tra- ditio qua Judas tradidit Christum, qui fieri potest, ut

merces illi pro traditione donata sit merces iniquitatis? Si triginta argentei sunt merces iniquitatis: ergo tradi- tio, pro qua illi argentei donati sunt, est iniqua. Sed apertius est quod Christus redemptor noster de illo, apud Lucam, (cap. 22.) ait: Et filius quidem hominis secum- dum quod definitum est, vadit: verumtamen va homini illi per quem tradetur. Neque opus est adversus tam apertam blasphemiam plura citare testimonia, præcipue cum hæc hæresis non reperiatur ab aliquo fuisse postea innovata: & testimonia adducta eam proferunt.

JUDICIUM. Tanta est demonis astutia in hominibus decipiendis, ut aliquibus suggesterit nullum esse futurum judi- cium, ut vel hac occasione tanto facilis in quodlibet vi- tium traheret, quanto minus penam, propter illud in- stigandum crederent. Hunc errorem Philaster tribuit Borborianis, & sunt illi qui ab Augustino vocantur Gnostici. Hoc etiam impingit Florianis, & Manichæis, & Proclianis, quos ille vocat Proclianitas, nisi forte litte- ra in Philastro est erronea, quoniam qui in Augustino di- cuntur Proclianitas, in Philastro vocantur Proclianitas, & facilis est lapsus ex una parte in aliam. Nam si has duas litteras, & l, conjungas, facies d litteram. Quod si eandem litteram dissepas, ita ut longam virgulam in- tegram separes, & reliquum per se colloces, iterum duas litteras reperies, videlicet e & l: Ex quo conjicio hac occasione alicubi, ex vitio scriptorum fuisse erratum. An autem error sit in Philastro, an potius in Augustino, mihi non constat: quoniam apud nullum illis vetustiorum repe- rio fuisse de his habitam mentionem. Qualitercumque sit, parum interest: unum tamen hoc est certum, Augusti- num non impingere hunc errorem alicui ex istis hæreti- cis, quoniam nec Borborianis nec Gnosticis, neque Flori- anis, neque Manichæis, neque Proclianis. Qua in re valde miror, cum Augustinus viderit Philastri opus, quod forte inde evenire potuit, quod apud nullum alium reperit, & propterea omiserit parum fidens Philastro in hac parte, aut forte reperit non ita esse prout Philas- ter narrat. Cuiuscumque tamen hic error sit, facillime re- jecti potest. Nam apud Mattheum (cap. 11.) Dominus exprobrans civitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ vir- tutes ejus, quia non egissent poenitentiam, ait: Dico vo- bis, Tyros, & Sidon remissus erit in die judicii, quam vo- bis. Et iterum Capharnatis loquens, ait: (Matth. 12.) Dico vobis quia terra Sodomorum remissus erit in die judi- cii, quam tibi. Et apud eundem iterum: Viri Navoi- ta surgent in judicio, cum generatione ista, & condemnabunt eam, & Regina Austri surget in judicio cum generatione ista, & condemnabit eam. Et apud Joannem (cap. 5.) Potestatem dedit filio judicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in mo- numentis sunt, audient vocem filii Dei, & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vite: qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii. Et Paulus in epistola ad Ro- manos (cap. 14.) Omnes enim stabimus ante tribunal Chris- ti. Scripserit enim: (Ef. 45.) Vivo ego, dicit Domi- nus, quoniam mihi steterunt omne genu, & omnis lingua con- stitabitur Deo. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem red- det Deo. Et in posteriore epistola ad Corinthios, (cap. 5.) iterum ait: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout sedit, sive bonum, sive malum. Et in symbolo fidei ædico in Con-

cilio Nicæno sic dicitur: Venturus est judicare vivos & mortuos. Et in symbolo factio in Concilio Constantinopoli- tano: Seder ad dexteram patris, inde venturus est, cum gloria judicare vivos & mortuos. Secunda est hæresis Albanensium, dicentium univer- sale judicium jam factum esse, & nullum aliud amplius esse futurum. Hoc enim illis tribuit Guido, qui illorum errores recensens, hunc septimo loco collocat. Hic error apertissime convincitur ex eo, quod judicium universale præcedere debet resurrectio omnium, quemadmodum patet ex eisdem testimoniis, que proxime citavimus con- tra præfatam hæresim, & in vigesimoquarto Matthei capite expressius, ubi prius describitur adventus Anti- christi, deinde resurrectio generalis, & postea judicium, & tandem finis: & tunc (juxta beatum Petrum (2. 3.) elementa purificabuntur per ignem. At nullum istorum const- at esse factum: quoniam nec generalis resurrectio præ- cessit, nec finis est mundi, nec elementa sunt per ignem purificata. Ex quibus colligitur maximam esse dementia, asserere universale judicium esse jam fac- tum. Valdensium error est, quo docent nullum judicem posse damnare aliquem hominem ad penam aliquam. Hunc errorem illis impingit Guido: quemquam Bneas Sylvius in libro de origine Bohemorum, capite trigesimoquinto, errores Vvaldensium recensens, hujus non meminit. Quod si ita sentiant Vvaldenses, non est mirandum, quoniam hoc est sceleratis hominibus prop- rium, ut impunitatem suis sceleribus optent, quo lib- erius & securius que voluerint scelera perpetrare valeant. Ad hunc modum hunc errorem Vvaldenses, qui ut tutius suos errores possent hominibus suggerere, hoc ante omnia docere nituntur, nullum judicem posse alium ho- minem ad aliquam penam damnare. In cujus erroris tes- timonium adferunt illud: (Matth. 7.) Nolite judicare, & non judicabimini. Adversus hunc errorem est illud quod Dominus ait: (Exod. 18.) Constitue judices qui populum judicent omni tempore. Et iterum alibi: (Deut. 16.) Ju- dices & magistrum in omnibus portis tuis constituantur, ut judi- cent populum iusto judicio. Quod si quis hac detorqueat ad alia judicia, & non ad inflictionem penarum, conside- ret plures esse in veteri instrumento leges decernentes, talem vel talem penam esse intelligendam illi, qui tale vel tale crimen commiserit. Et in lege nova hæc clarissime ha- bentur. Petrus punivit morte Ananiam & Saphiram, quia fraudaverant de pretio agri venditi. (Act. 5.) Et idem alibi ait: (1. Pet. 2.) Subjacti estote omni humane creature propter Deum, sive regi quasi præcellenti, sive du- cibis tamquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Ecce vides vindictam malefactorum. Et parum infra iterum ait: Que enim est gratia si pec- cantes & colaphizati sufferitis? Ex quibus colligitur iuste fieri, cum quis propter peccatum ex judicis mandato colaphis caditur. Et beatus Paulus de potestate subli- miori ait: (Rom. 13.) Si malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Quid ergo Vvaldenses non minus ignorantes, quam sceleratis docere audent? Si iudex est Dei minister vindex in iram ei qui malum agit, quomo- do judicem ipsi accusare audent, eo quod malefactorem puniat? An non hac ratione etiam accusant Deum, cu-